

Digitalni sadržaji za djecu i mlade u knjižnicama

Turčić Čukorit, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:554499>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
SMJER BIBLIOTEKARSTVO
Ak. god. 2018./2019.

Ana Turčić Čukorit

Digitalni sadržaji za djecu i mlade u knjižnicama

Diplomski rad

Mentor: dr.sc. Radovan Vrana

Zagreb, 2019.

Sadržaj

Uvod.....	3
1. Tko su djeca i mladi?	4
2. Djeca i mladi kao korisnici knjižnica	6
2.1. Pravo na pristup informacijama	6
2.2. Posebnosti djece i mladih kao korisnika knjižnica.....	7
3. Nove tehnologije i utjecaj na knjižnice	10
3.1. Knjižnice i elektronička knjiga	11
3.1.1. Prednosti i nedostaci elektroničke knjige.....	12
3.2. Elektronička knjiga u Hrvatskoj.....	15
3.2.1. Bulaja naklada	15
3.2.2. eLektira.....	16
3.2.3. Projekt BEK – Besplatne elektroničke knjige.....	18
3.3. Knjižnice i digitalizacija.....	20
3.3.1. Digitalna knjižnica	21
3.3.1.1. Digitalne knjižnice za djecu i mlade	23
3.3.2. Digitalizacija knjižnične građe.....	25
4. Pregled digitalnih sadržaja za djecu i mlade u narodnim knjižnicama Hrvatske.....	29
4.1. Uvod.....	29
4.2. Rezultati istraživanja	30
4.2.1. Pregled dostupnih digitalnih sadržaja za djecu i mlade	33
4.3. Zaključak o dostupnosti digitalnih zbirki i sadržaja za djecu i mlade	36
Zaključak.....	37
Literatura	38

Uvod

U današnjem informacijskom dobu kada količina informacija sve brže raste i zahtjevi globalne zajednice sve su veći, bitno je razumjeti potrebe i interese djece i mladih kao jedne od kategorija korisnika knjižnica. U skladu s time, knjižnične usluge namijenjene spomenutoj kategoriji korisnika od ključne su važnosti.

Narodna knjižnica, kao organizacija koja osigurava pristup znanju, informacijama i cjeloživotnom učenju, ima veliku ulogu u skupljanju, organiziranju i korištenju informacija, ali i omogućivanju pristupa istima. Jedna od najvažnijih sastavnica djelatnosti narodne knjižnice jest razvijanje osobne kreativnosti i novih interesa, s posebnom odgovornošću u zadovoljavanju potreba djece i mladih (IFLA, 2004). Usluge narodnih knjižnica namijenjene su svim kategorijama korisnika, one promiču pismenost i čitanje kod djece i mladih, pružaju informacije važne za svakodnevni život, podupiru formalno školovanje te omogućuju cjeloživotno učenje i usavršavanje („Narodne knjižnice“, bez dat.).

Pristup znanju i multikulturnom bogatstvu svijeta, baš kao i cjeloživotno učenje i pismenost, postali su glavnom zadaćom našega društva. Kvalitetni odjeli za djecu i mlade kao i kvalitetna dječja knjižnica pružaju djeci i mladima vještine neophodne za cjeloživotno učenje i pismenost, osposobljavajući ih da sudjeluju i djelatno pridonose životu zajednice. Knjižnica treba neprestano odgovarati na promjene u društvu te zadovoljavati informacijske i kulturne potrebe djece i mladih, kao i njihove potrebe za zabavom i raznodom (IFLA, 2004).

Knjižničarstvo je područje koje se s pojavom nove tehnologije konstantno mijenja, a najveće promjene zasigurno su se dogodile pojavom interneta. U skladu s time promijenile su se i potrebe djece i mladih kao korisnika knjižnica. Poput drugih kategorija korisnika knjižnica, djeca i mladi danas se u sve većoj mjeri koriste elektroničkim izvorima informacija za zadovoljavanje svojih potreba za informacijama. Ti im izvori postaju sve dostupniji zahvaljujući mogućnosti pristupa internetu i bogatstvu informacija koje on nudi (Vrana, 2006).

Ovaj diplomski rad podijeljen je u nekoliko poglavlja. U prvom poglavlju biti će prikazano tko su uopće djeca i mladi i problem definiranja dobnog raspona za koji se smatra da obuhvaća mladenačku dob. U drugom poglavlju prikazat će se njihove posebnosti kao korisnika knjižnice, dok će se treće poglavlje baviti novim tehnologijama i njihovim utjecajem na knjižnice. U posljednjem poglavlju biti će prikazani rezultati istraživanja dostupnosti digitalnih zbirki za djecu i mlade u hrvatskim narodnim knjižnicama. Prvotna

namjera bila mi je prikazati i usporedbu dostupnih digitalnih zbirki namijenjenih djeci i mladima, no s obzirom na rezultate proizašle iz istraživanja to nažalost nije bilo moguće. Više o tome biti će riječi u posljednjem poglavlju ovoga rada.

1. Tko su djeca i mladi?

Definicija dobne skupine mladih uvijek je bila nejasna te se ne može jednoznačno definirati dobni raspon za koji se smatra da obuhvaća mladenačku dob. Pojam *mladi* jednim dijelom obuhvaća odrasle osobe mlađe dobi, a s druge strane obuhvaća i djecu. Problem definiranja dobne skupine mladih vidljiv je i kod službenih dokumenata i zakonskih akata koji pojam *mladi ljudi* ili *mladež* definiraju različito. Tako se primjerice prema Komunikacijskoj strategiji za informiranje hrvatske javnosti o Europskoj uniji i pripremama za članstvo Vlade Republike Hrvatske (2006) mladima smatraju osobe od 14 do 29 godina, odnosno osnovnoškolce, srednjoškolce, studente te zaposlenu i nezaposlenu mladež. S druge strane, Europska unija je u sklopu programa o sigurnom korištenju interneta i zaštiti od ilegalnog i štetnog sadržaja kao ciljanu skupinu odredila djecu i mlade u dobi od 9 do 16 godina (Stropnik, 2013).

I autori iz područja knjižničarstva koji se bave istraživanjima mladih također koriste različite nazive za mlade korisnike i različito definiraju njihovu dob, te u skladu s time Walter i Meyers (2003) ističu da je definicija ove dobne skupine uvijek bila neodređena. Odjeli i usluge za djecu često su namijenjeni djeci u dobi od 12 do 14 godina. S druge strane, Sekcija Američkog knjižničarskog društva (YALSA – *Young Adult Library Services Association*) koja se bavi knjižničnim uslugama za mlade, definirala je ovu skupinu kao korisnike od 12 do 18 godina. Kako se korisnička skupina različito percipira s obzirom na dob, tako se u istraživanjima koriste i različiti termini. Pojam *djeca* najopsežnije obuhvaća djecu u dobi od 11 do 18 godina, a tu je i termin *tinejdžeri* koji je jasno određen i odnosi se na djecu u dobi od 13 do 19 godina (Stropnik, 2013).

Da se pojmovi *djeca* i *mladi* kao dobno određenje u knjižnicama koriste nejednako vidljivo je i u statističkom izvještaju o uslugama i izvorima za djecu i mlade u narodnoj knjižnici, kojeg je objavio američki Nacionalni centar za statistiku obrazovanja 1995. godine. Dobne granice različito su definirane od strane knjižnica i uvelike variraju. Dok je u nekim knjižnicama dob od petnaest godina navedena kao najniža dobna granica mladih, u drugim knjižnicama to je gornja granica (National Center for Education Statistics, 1995).

Mladi su skupina korisnika koji su na razmeđu djetinjstva i odrasle dobi, no valja napomenuti da svaka knjižnica može samostalno odrediti dobni raspon za koji smatra da obuhvaća mladenačku dob, a koji se može razlikovati ovisno o kulturi i zemlji. Općenito govoreći, kao dobni raspon za knjižnične usluge namijenjene mladima uzima se obično dob između dvanaeste i osamnaeste godine, a ovisno o zemlji i kulturi raspon se može proširiti tako da obuhvaća i starije od osamnaest godina (IFLA, 2009). Vidljivo je to i kod odjela za mlade u hrvatskim i svjetskim narodnim knjižnicama, koji su svojim uslugama i programima uglavnom usmjereni na korisnike u drugom desetljeću života, no u praksi, knjižnice se ne drže strogo tih dobnih granica već se članovima odjela za mlade smatraju mladi od viših razreda osnovne škole do studenata (Stropnik, 2013).

U narodnim knjižnicama u Hrvatskoj često nije jasno o kojoj se dobi radi kad se govori o mladima. Mnoge su knjižnice naziv *dječji odjel* proširile u *odjel za djecu i mlade* iako se iz usluga i programa vidi da se radi o odjelima koji su namijenjeni djeci. Pokazalo se da su mladi u takvim kombiniranim odjelima zanemareni kada je riječ o njihovom slobodnom vremenu jer za njih nema posebnih usluga i programa, već im se osigurava samo literatura i to pretežito ona potrebna za školovanje i obrazovanje. Hrvatske narodne knjižnice su na kraju prošlog stoljeća bile intenzivno usmjerene na djecu i razvoj dječjih odjela, postupno su se uvodile usluge i programi za predškolsku djecu stariju od tri godine dok je istovremeno izostalo razvijanje usluga i programa za mlade, posebice one od trinaeste godine do završetka srednje škole (Stričević i Jelušić, 2010). Naime, nejedinstveno određenje pojma *mladi*, kojim se često obuhvaća dobno vrlo različita populacija, zasigurno je i jedan od razloga zašto narodne knjižnice tek posljednjih desetljeća uvode posebne knjižnične usluge za mlade.

Najveći problem s kojim se narodne knjižnice susreću je dakle neprecizno određivanje dobi i prepoznavanje potreba mladih. Bitno je napomenuti da bez obzira što smjernice preporučuju, one nisu relevantne za pojedinog korisnika i često nemaju veze sa stvarnim potrebama pojedinca. Dobne granice su labilne i često beznačajne u odnosu na potrebe i interese pojedinca te bi se kao takve trebale uzimati samo kao orijentacija, a knjižnice bi se trebale usmjeriti na mlade koji su u drugom desetljeću života i njihove stvarne potrebe (Walter i Meyers, 2003). Svi su mladi dobrodošli na odjele za mlade, a knjižnice se moraju truditi da se osjećaju ugodno u prostorima odjela i u njima pronalaze željene sadržaje.

2. Djeca i mladi kao korisnici knjižnica

2.1. Pravo na pristup informacijama

U današnjem svijetu, vrlo je bitno imati pristup točnim, pouzdanim i relevantnim informacijama kako bismo mogli aktivno sudjelovati u društvu. Na promjenu razmišljanja o pravima djeteta i zaštiti djece, obavezama odraslih te aktivnom sudjelovanju djece u društvu uvelike je utjecala Konvencija o pravima djeteta koju su Ujedinjeni narodi usvojili 1989. godine, a koja je u Hrvatskoj ratificirana 1991. godine (Stropnik, 2013). Djeca se rađaju s temeljnim slobodama i pravima koja pripadaju svim ljudskim bićima no s obzirom na tjelesnu i psihičku nezrelost nameće se potreba isticanja posebnih prava djeteta na zaštitu, koja proizlaze upravo iz te činjenice. Prema članku 17. države članice obvezne su djetetu osigurati dostupnost informacija i materijala iz različitih izvora, koji pridonose djetetovom društvenom i duhovnom razvoju. U skladu s time, prema članku 17. države članice moraju:

- „poticati sredstva javnog priopćavanja na širenje obavijesti i materijala koji za dijete imaju društvenu i kulturnu vrijednost;
- poticati međunarodnu suradnju u proizvodnji, razmjeni i širenju takvih obavijesti i materijala iz raznovrsnih kulturnih, nacionalnih i međunarodnih izvora;
- poticati proizvodnju i širenje knjiga za djecu;
- poticati sredstva javnog priopćavanja da osobitu pozornost posvete jezičnim potrebama djeteta koje pripada manjinskoj grupi ili je starosjedilačkog podrijetla;
- poticati razvoj odgovarajućih naputaka za zaštitu djeteta od obavijesti i materijala koji škode njegovu razvoju“ („Konvencija o pravima djeteta“, bez dat.).

Posebna važnost pridaje se osiguravanju pristupa obavijestima i sadržajima iz različitih nacionalnih i međunarodnih izvora koji teže promicanju društvene, duhovne i moralne dobrobiti djeteta, kao i njegova tjelesnog i duševnog zdravlja. Konvencija o pravima djeteta naglašava „pravo svakog djeteta da u potpunosti razvije svoje potencijale, pravo na slobodan i besplatan pristup informacijama, građi i programima, pod jednakim uvjetima za sve, bez obzira na dob, rasu, spol, vjersku, nacionalnu ili kulturnu pripadnost, jezik, socijalni status te umne i tjelesne sposobnosti i vještine“ (IFLA, 2004, str. 5).

Upravo knjižnice, kroz svoje programe i usluge, ostvaruju razna prava djeteta kao što su pravo na početak cjeloživotnog učenja, kulturna prava i pravo na slobodno vrijeme, a posebna važnost pridaje se ostvarivanju prava na informaciju (Stropnik, 2013). Prema

Konvenciji djecom se smatraju sve osobe do 18. godine te je iz sadržaja samog dokumenta vidljivo da se radi i o djeci i o mladima, iako se govori o pravima djeteta. U svakom slučaju, kvalitetna informacija važna je za osobni razvoj i djece i mladih i njihovo sudjelovanje u društvu te im se mora omogućiti povratna informacija na njihove upite. Knjižnica im mora pružiti kvalitetnu i pouzdanu informaciju i tako pridonijeti njihovom rastu i razvoju, a to će učiniti organiziranjem i pružanjem raznih kvalitetnih programa i usluga.

2.2. Posebnosti djece i mladih kao korisnika knjižnica

Djeca i mladi kao korisnici usluga i programa narodnih knjižnica zbog svojih se informacijskih potreba razlikuju od drugih skupina korisnika. Njihove informacijske potrebe i interesi proizlaze iz školskih obaveza, bavljenja određenim hobijima i načina na koji provode slobodno vrijeme. Djeca i mladi u knjižnice često dolaze u skupinama iako su međusobno vrlo različiti i imaju različite potrebe i interese. Dolaze se družiti i učiti i zahtijevaju veći izbor sadržaja i programa namijenjenih njihovom uzrastu. Zbog toga građa u knjižnicama namijenjena djeci i mladima treba biti raznovrsna i na svim medijima, od knjiga, časopisa, CD-a do računalnih programa i igara. Programi trebaju biti usmjereni prema njihovim informacijskim interesima i sklonostima te bi se trebali provoditi u prostoru osiguranom samo za njih. Pri provedbi programa važna je i suradnja s drugim ustanovama kako bi se zadovoljile sve potrebe i interesi mladih, od kulturnih, obrazovnih do društvenih (Stropnik, 2013).

Narodna knjižnica središte je informacija i izvor znanja od najranijeg djetinjstva te je važno poticati djecu da se njome koriste od malih nogu jer su rane godine bitne za razvijanje pismenosti i stjecanje raznih vještina. Jedna od zasigurno najvažnijih zadaća narodne knjižnice jest razvijanje interesa i poticanje djece i mladih na čitanje. Čitanje je danas, uz pisanje, osnovna ljudska vještina koja je nužna za dobivanje svakog znanja. Danas, u 21. stoljeću i 7000 godina nakon pojave pisma, smatra se najstarijom i najviše korištenom vještinom u službi učenja i stjecanja znanja (Lasić-Lazić, Laslo i Boras, 2008).

Čitanje je proces usvajanja teksta na temelju prethodnog poznavanja barem njegova jezika i pisma. Ono upošljava čitateljsku sposobnost uočavanja, prepoznavanja, povezivanja i tumačenja znakova radi završnog shvaćanja sadržaja, poruke, ideje, značenja ili smisla, za koje se obično drži da ih tekst prenosi („Čitanje“, bez dat.). Kao što sam već navela, vještina čitanja i razumijevanja tekstova najvažnija je kompetencija nužna za dobivanje svakog znanja, te bi s čitanjem trebalo početi od ranog djetinjstva kako bi se kod djeteta razvio interes

za čitanjem, obogaćivala jezična kultura i govorna kompetencija. Kompetencija čitanja pretpostavka je za učenje u svim područjima, kao i za kasnije sudjelovanje u političkim i društvenim procesima, posebno u doba modernih komunikacijskih tehnologija (Tomašević i Kovač, 2009). „Razvoj čitalačkih navika kod djece, prvo kroz čitanje djeci od strane odraslih u najranijoj dobi, a potom i navikavanje djeteta na samostalno čitanje njegovu uzrastu primjerenog štiva, ima svakako velik utjecaj na razvoj psihe djeteta, koje je, što je mlađe, podložnije utjecaju okoline. Naravno ako je taj utjecaj pozitivan, i psihički će razvoj djeteta biti utoliko bolji i kvalitetniji“ (Pađen-Farkaš i Petković, 2013, str. 10).

Prema istraživanju PISA¹ (*Programme for International Student Assessment*) čitanje je ključna kompetencija te postaje vještinom važnijom od svakog pozitivnog znanja. Smatra se da je glavni oblik ove kompetencije čitanje fikcionalnih tekstova jer je ono osnova za stjecanje emocionalne i socijalne zrelosti. Sama kompetencija čitanja nije, međutim, ograničena na fikcionalne tekstove, nego obuhvaća i sve druge, poput formulara, grafika, karti, dijagrama i tabela (Tomašević i Kovač, 2009). Upravo čitanje pomaže pojedincu psihički se razviti, posebno za vrijeme puberteta i adolescencije, te je mladima potrebno posvetiti posebnu pozornost jer mnogi upravo u tom životnom razdoblju prestaju s čitanjem neobvezne literature. Knjižničari i drugi stručnjaci kojima je poznat psihički i emocionalni razvoj mladih ljudi trebali bi mladež uvoditi u svijet raznovrsnih knjiga, u skladu s njihovim promjenjivim interesima (IFLA, 2009).

Uloga knjižnice u društvu nije samo provođenje aktivnosti poput promicanja čitanja, već se kroz razne aktivnosti odražava na život pojedinca. Odrastajući, djeca i mladi počinju aktivno sudjelovati u društvu, a mladenaštvo je zasigurno razdoblje intenzivnih promjena. „Odrastanje i sazrijevanje prati niz promjena koje se odražavaju u svim područjima razvoja i djeluju na društvene kompetencije kao i na očekivanja s kojima se mladi ljudi susreću u društvu“ (Stričević i Jelušić, 2010, str. 3).

Odrastajući, pojedinci sve više uče izražavati vlastito mišljenje, postaju svjesni budućnosti i intenzivnije razmišljaju o njoj, uče kontrolirati osjećaje, uče prioritete i najvažnije razvijaju moralni kompas koji će primjenjivati do kraja života. Mladi sve više traže informacije koje se odnose na njihove životne ciljeve, koje će im pomoći u donošenju odluka i razumijevanju određenog problema ili teme (Shenton i Dixon, 2003).

¹Trenutno najveće obrazovno istraživanje na svijetu koje je krajem 1990-ih godina Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) pokrenula s ciljem prikupljanja međunarodno usporedivih podataka o znanju i vještinama petnaestogodišnjih učenika.

Mladenaštvo je prijelazno razdoblje u fizičkom, psihičkom i socijalnom smislu, a knjižnica svojim uslugama i programima može pomoći mladima da se razviju, sazriju i lakše ga prožive. Dobre knjižnične usluge i programi moraju biti usmjereni na razvoj i odrastanje, a Walter i Meyers (2003) navode rezultate koji proizlaze iz uspješnosti tih usluga:

- doprinos zajednici,
- osjećaj sigurnosti u okolini,
- zdrav odnos s vršnjacima i odraslima,
- ostvarenje uspjeha u školovanju i obrazovanju,
- razvoj osobnih i društvenih vještina.

Problem s kojim se narodne knjižnice danas sve više susreću jest prestanak dolaženja mladih u prostore knjižnice. Istraživanje provedeno u mreži narodnih knjižnica Cartagene u Španjolskoj, u kojoj su ispitivani mladi od 14 do 18 godina, pokazalo je kako je udio mladih korisnika narodnih knjižnica pao s 50% na 14%. Razlog tome je značajni utjecaj medija zbog kojeg mladi gube interes za tradicionalnu knjižnicu (Delgado-Gomez, 2002; prema Stropnik, 2013). Naime, na potrebe i interese djece i mladih zasigurno utječe i doba u kojem su rođeni i odrasli. Današnja djeca i mladi od rođenja su okruženi informacijskim i komunikacijskim tehnologijama te one igraju veliku ulogu u njihovim životima. Oni su takozvana *Z* ili *Google generacija* koja je odrasla u digitalnom okruženju. Ne poznaju svijet bez digitalnih medija, računala, interneta i mobitela te su navikli na brzu i stalnu dostupnost informacija (Savage, 2006).

Tehnološki razvoj odvija se brzo, a u korak s njim mijenjaju se i njegovi sadržaji i načini na koje ih mladi koriste. Život mladih odvija se sve više na internetu, češće se služe tipkovnicom nego papirom i olovkom, a čitanje s ekrana prirodnije im je od čitanja s papira. Upravo to je glavni razlog zbog kojeg su narodne knjižnice odlučile uvesti promjene u svoje djelovanje. Novi mediji i tehnologije danas su neizostavni faktor u prijenosu i posredovanju informacija. Oni određuju standarde pismenosti i mijenjaju čitateljske interese i navike, a upravo su djeca i mladi ti koji te tehnologije razumiju i intenzivno ih i s velikim interesom koriste u svakodnevnom životu, te imaju specifičan odnos prema njima kada je u pitanju pretraživanje i korištenje informacija (Stričević i Jelušić, 2010).

Razvoj novih tehnologija donosi mnogo promjena, a knjižnice, ako žele zadržati i privući mlade korisnike, moraju te promjene pratiti. Korištenjem novih tehnologija uloga

knjižnice se mijenja te ona, uz to što je informacijsko središte, postaje i virtualno središte zajednice te omogućuje brz pristup kvalitetnim i sigurnim informacijama bez fizičkog dolaska u knjižnicu (Stropnik, 2013).

Slobodan pristup internetu omogućuje pristup digitalnoj i digitaliziranoj građi, a što se u tom pogledu nudi djeci i mladima u hrvatskim narodnim knjižnicama tema je istraživanja koje će biti prikazano u četvrtom poglavlju. Prije toga, objasnit ću kako su nove tehnologije utjecale na poslovanje knjižnice i s kojim se problemima knjižnice susreću kada je u pitanju digitalizacija građe.

3. Nove tehnologije i utjecaj na knjižnice

Knjižnice su se u svome poslovanju oduvijek koristile tehnologijom kao sredstvom za pružanje usluga korisnicima, a svaka promjena u tehnologiji uvelike utječe na knjižnične službe i usluge. Iz tog razloga od velike je važnosti neprestano pratiti tehnološke promjene i napredak (Buckland, 2000). Sredinom 20. stoljeća dolazi do naglog razvoja tehnologije koji mijenja način života i obrazovanja, a uvelike utječe i na poslovanje knjižnica. Nove informacijske tehnologije omogućuju nove načine stvaranja, traženja i korištenja informacija te dolazi do razvoja novih usluga.

Tijekom 1940-ih i 1950-ih godina u knjižnicama su se za obradu i pretraživanje građe koristili sustavi bušenih kartica i mikrokartica, koje su knjižnice uvele u svoje poslovanje ubrzo nakon otkrića računala (Gorman, 2006). Ulaskom računala u knjižnice počinju se koristiti prvi računalni knjižnično-informacijski sustavi u svrhu bržeg i jednostavnijeg poslovanja te njihovom pojavom dolazi do najveće revolucije u skupljanju, pohrani i korištenju informacija. Računala omogućuju obradu i pohranu ogromnih količina podataka i njihovo mnogostruko korištenje, a „stvaranjem čitavih informacijskih sustava – nacionalnih i internacionalnih – otvaraju se neslućene mogućnosti za brzo informiranje znanstvenika i svih drugih korisnika tih sustava“ (Stipčević, 2006, str. 36).

1970-ih knjižnice se počinju koristiti prvim online sustavima, a krajem 1980-ih online katalozi postaju dostupni na internetu. Veliku promjenu donio je 1991. godine razvoj World Wide Weba koji znatno povećava mogućnosti interneta, a knjižnice veliki značaj pridaju toj novoj usluzi – javno dostupnoj mreži kao izvoru informacija (Paninan, 2005; prema Stropnik, 2013).

Koristeći se pojmom *računalno doba*, razlikujemo dva razdoblja primjene računala u knjižnicama. „U prvom razdoblju tehnologija koja se primjenjuje u knjižnicama služi automatizaciji knjižnice, odnosno donosi promjene u samom poslovanju. Posudba postaje jednostavnija i brža, katalog više nije na listićima, odnosno uvodi se mogućnost online pretraživanja“ (Stropnik, 2013, str. 24). Drugo razdoblje odnosi na digitalizaciju knjižnične građe koja se potom pohranjuje u računalni sustav.

S obzirom na pristup informacijama danas razlikujemo tradicionalne, digitalne i hibridne knjižnice. Tradicionalne knjižnice s tiskanom građom imaju automatizirano poslovanje i računalne kataloge, javno dostupni online katalog, ili mrežno dostupan, koji su dostupni u knjižnici ili na internetu. Digitalne knjižnice svoju građu i usluge pružaju u elektroničkom okruženju, dok hibridne knjižnice uz tradicionalnu građu posjeduju i građu u digitalnom formatu (Stropnik, 2013). Posljednjih godina bilježi se porast broja elektroničkih izvora u narodnim knjižnicama. To se posebno odnosi na elektroničke časopise, ali u posljednje vrijeme u knjižnicama razvijenih zemalja sve se više mogu naći i posuditi i elektroničke knjige (Petr Balog, 2011).

3.1. Knjižnice i elektronička knjiga

Prema definiciji iz 2001. godine, elektronička knjiga je „jedna ili više računalnih datoteka omeđenoga sadržaja, koje su dostupne javnosti na mreži ili u materijalnom obliku (na CD-ROM-u, DVD-u i drugim elektroničkim materijalnim medijima). Uz tekst može donositi sliku i zvuk kao i veze sa srodnim mrežnim stranicama te program za izmjene i dopune“ (Živković, 2001, str. 49). Jednostavno rečeno, elektronička knjiga je knjiga koju je moguće čitati na uređajima poput računala, tableta, pametnog telefona ili posebnih uređaja namijenjenih čitanju elektroničkih knjiga kao što su Amazonov Kindle ili Barnes&Nobleov elektronički čitač Nook („E-knjige i EPUB format“, bez dat.).

Prve elektroničke knjige javljaju se u projektima Gutenberg i Oxford Text Archive 1970-ih godina. Projekt Gutenberg pokrenuo je Michael Hart na Sveučilištu Illinois 1971. godine kada je upisivanjem teksta uspijevaao objaviti jednu elektroničku knjigu godišnje. Nekoliko godina kasnije, točnije 1976., Lou Burnard osniva Oxford Text Archive kako bi znanstvena zajednica imala pristup knjigama, te se on danas smatra najstarijim digitalnim arhivom sveučilišnih tekstova pa tako i elektroničkih knjiga (Horvat i Živković, 2012).

Interes za elektroničke knjige javio se prvo u SAD-u gdje se danas nalazi i najveći broj nakladnika i dobavljača elektroničkih knjiga. Američke su knjižnice elektroničke knjige počele nuditi svojim korisnicima još kasnih 90-ih godina 20. stoljeća, no one su tada bile prvenstveno stručne i znanstvene prirode i nisu se mogle preuzimati. Ostale su zemlje taj interes počele iskazivati tek nekoliko godina kasnije (Petr Balog, 2013).

Iako su se prve pojavile 90-ih godina, elektroničke knjige nisu postigle uspjeh sve do 2010. godine kada su elektronički čitači postali relativno jeftini. Tableti, elektronički čitači i elektroničke knjige postali su lako dostupni i ponekad jeftiniji od tiskanih knjiga, i to ne samo stručna literatura već i fikcija i popularne knjige (Boettger, 2013). Elektroničke knjige, posebice elektronički udžbenici, posebno su popularni u visokoškolskim knjižnicama dok je u narodnim knjižnicama naglasak stavljen na naslove iz područja književnosti.

3.1.1. Prednosti i nedostaci elektroničke knjige

Pojava elektroničke knjige u knjižnicama pred njih je stavila veliki izazov u vidu organizacije, vidljivosti te građe u katalogu te načina njezina korištenja, no istovremeno su elektroničke knjige sa sobom donijele i mnoge prednosti. Prednosti elektroničke knjige razne su mogućnosti:

- „pregledavanje i pretraživanje po ključnim riječima u knjizi i cijeloj zbirci,
- prilagođavanje sučelja po mjeri korisnika,
- izdvajanje dijelova sadržaja,
- uspoređivanje i vrednovanje ponuđenog sadržaja,
- može sadržavati veliku količinu podataka,
- lako je prenosiva i zauzima malo prostora,
- slova se veličinom mogu prilagoditi potrebi čitatelja,
- tekst se može čitati u mraku i slušati“ (Horvat i Živković, 2012, str. 103).

Vidljivo je da je elektronička knjiga vrlo praktična za korištenje osobama koje iz bilo kojeg razloga imaju poteškoće u čitanju. Dodatne pogodnosti su označivanje određenih mjesta u knjizi (engl. *bookmark*), povezivanje s drugim mjestima u knjizi i izvorima izvan knjige, uključivanje multimedijских zapisa (npr. video), te dodavanje bilješki (Horvat i Živković, 2012).

Gledajući sa stajališta knjižnica, elektronička knjiga nudi brojne prednosti u odnosu na tradicionalnu, tiskanu građu. Zbog svoje prirode elektroničke knjige dostupne su 24 sata dnevno. Njihova dostupnost nije vezana uz radno vrijeme knjižnice, dostupna je većem broju korisnika istovremeno, a njena isporuka je trenutna za razliku od tradicionalne građe koja nije uvijek dostupna. Smatra se da su elektroničke knjige s jedne strane i financijski ekonomičnije budući da štede prostor, nema oštećenja ili gubitka građe, a nema ni kazni zbog prekoračenja roka posudbe već knjiga nakon određenog roka jednostavno nestane s korisnikova računala (Petr Balog, 2011).

Jedna od posebnih značajki i prednosti elektroničkih knjiga je mogućnost prepuštanja odabira naslova za nabavu korisnicima. To je takozvani Patron-Driven Acquisition ili P.D.A. model odabira i nabave elektroničkih knjiga koji koristi velik broj američkih knjižnica. Kod ovog načina odabira građe knjižnica dogovara s nakladnikom ili dobavljačem elektroničkih knjiga da njihovi korisnici imaju pristup cijeloj zbirci elektroničkih knjiga i knjižnica kupuje samo one naslove koje su korisnici odabrali i preuzeli na svoje elektroničke čitače (Petr Balog, 2011).

Vidljivo je da razvoj elektroničkih knjiga nudi brojne prednosti u odnosu na tradicionalnu građu, no bitno je spomenuti i određene nedostatke. Elektronička knjiga ima određena obilježja kojima svakako nadmašuje tradicionalnu knjigu te njeni pobornici smatraju da je prilagodljivija i dostupnija nego što će tradicionalna knjiga ikada biti. Ipak, uporaba elektroničke knjige, makar je u stalnom, čak i značajnom porastu, još uvijek zaostaje za tradicionalnom, tiskanom knjigom (Petr Balog, 2013). Jedan od razloga, posebice u Hrvatskoj, su još uvijek visoke cijene elektroničkih čitača, iako su one danas znatno niže nego što su bile prije. Primjerice, Amazonov Kindle je 2007. godine stajao 400 dolara, koliko stoji 40 meko uvezanih knjiga, a moramo uzeti u obzir i da elektronički čitači s godinama zastarijevaju (Tomašević, 2009). U početku su se kao nedostatak navodili i digitalni formati koji su međusobno bili različiti i nekompatibilni, no s brzim razvojem tehnologije ti su se nedostaci više-manje uspješno otklonili (Šapro-Ficović, 2011).

U razvijenim zemljama knjižnice kupuju i daju na posudbe elektroničke čitače, što u hrvatskim knjižnicama nažalost nije moguće zbog nedostatka financija (Petr Balog, 2011). U hrvatskim se trgovinama cijene Amazonovog Kindlea danas kreću od 750 do 2.280 kuna („Amazon Kindle“, bez dat.).

U svojim temeljnim značajkama elektroničke knjige ne razlikuju se puno od tradicionalnih, tiskanih knjiga s obzirom da na pitanja autorstva, recenzije ili izgleda stranica

medij nije bitno utjecao. Ono po čemu se elektroničke knjige značajno razlikuju od tiskanih, način je njihovog korištenja odnosno prijenosa do čitatelja. Tu su posebno nejasna i nedovoljno definirana pitanja vlasništva nad elektroničkom knjigom koja se skrivaju iza engleskog pojma upravljanje digitalnim vlasničkim pravima odnosno *Digital Rights Management* ili DRM (Petr Balog, 2013).

S obzirom da su manipulacija tekstem, kopiranje datoteka i njihovo distribuiranje u elektroničkom okruženju vrlo jednostavni, javila se potreba za uspostavljanjem sustava koji bi onemogućio zlorabu ili kršenje autorskih odnosno vlasničkih prava digitalnog sadržaja. DRM je tehnologija koja omogućava osiguravanje i zaštitu digitalnog sadržaja protiv određenih načina uporabe. Možemo također reći da se termin DRM koristi za skup pravila, tehnika i alata koji osiguravaju pravilno korištenje digitalnog sadržaja odnosno još jednostavnije rečeno, DRM sustav osigurava pravilnu uporabu tog sadržaja (Petr Balog, 2011).

DRM sustavi mogu se koristiti za zaštitu različitih osoba: nakladnika koji želi zaštititi svoj proizvod, autora koji nastoji zaštititi svoja autorska prava ili čak proizvođača hardvera. Tu dakako dolazi do raznih ograničenja vezanih uz kopiranje, učitavanje, tiskanje ili čak višekratan pristup digitaliziranom sadržaju. Naime, velik broj dobavljača elektroničkih knjiga danas onemogućuje istovremeno korištenje elektroničke knjige od strane više korisnika te nude samo ograničena prava preuzimanja, tiskanja ili kopiranja sadržaja. Knjižnice kupovinom elektroničkih knjiga kupuju samo pristup sadržaju koji im dobavljač može u bilo kojem trenutku ograničiti. Ta ograničenja mogu uvelike otežati korištenje elektroničkih knjiga i cijeli proces učiniti frustrirajućim za korisnika (Petr Balog, 2013).

S obzirom na stanje u nakladništvu i zahtjeve korisnika knjižnica za velikim brojem različitih medija, lako je zaključiti da su knjižnice rastrgane u nastojanjima da ispune sve zahtjeve. Nažalost, većina knjižnica ima skromna sredstva za nabavu građe pa povećanje troškova za jednu vrstu građe zahtijeva rezanje troškova za drugu vrstu. Premda se većina izdataka za pristup elektroničkim izvorima namiruje iz sredstava za nabavu građe, nabava u ovom slučaju uključuje i troškove za infrastrukturu nužnu za tu vrstu građe. Naime, elektronički izvori zahtijevaju ne samo računala koja trebaju knjižničarima i korisnicima nego i materijalnu infrastrukturu kao što su žice, poslužitelji, bežične mreže i slično, te što je još skuplje i dugotrajnije, ljudske resurse odnosno programere, tehničare i administratore sustava koji se nakon nekog vremena zalažu za još više ulaganja u novu tehnologiju (Gorman, 2006).

Nabava, organizacija, pohrana i uporaba elektroničkih knjiga za većinu je knjižnica trenutačno jedan od najvećih izazova. Vidljivo je da elektronička knjiga u odnosu na tiskanu ima brojne potencijalne prednosti, no ti potencijali zbog raznih ograničenja često nisu iskorišteni i lako postaju nedostacima.

3.2. Elektronička knjiga u Hrvatskoj

Do početka 2000. godine nakladnici u Hrvatskoj uglavnom objavljuju elektroničku knjigu uz istoimeni tiskani oblik. U to vrijeme javlja se i prvi hrvatski elektronički nakladnik Strijelac, koji je objavljivao primarno elektroničke knjige i nudio autorima i ostalim nakladnicima objavljivanje njihovih djela na svojim mrežnim stranicama. U sklopu svog projekta Informatička biblioteka objavio je 14 knjiga koje su se mogle preuzeti za 200 kuna pretplate godišnje, a besplatno je nudio i zbirku klasika hrvatske književnosti. Iste godine Strijelac objavljuje knjigu *Bogatstvo interneta* koja je izvorno pisana kao elektronička knjiga koristeći sve mogućnosti koje elektronička knjiga nudi, a koja je 2001. godine umnožena tehnikom tiska na zahtjev. Ubrzo nakon toga Strijelac prestaje s poslovanjem vjerojatno iz razloga što u to vrijeme elektronička trgovina u Hrvatskoj nije bila prihvaćena kao oblik poslovanja te su autori vjerojatno očekivali bolju zaradu nego što je bila ostvarena (Horvat i Živković, 2012).

3.2.1. Bulaja naklada

Za uspon elektroničkog nakladništva u Hrvatskoj posebice je zaslužna Bulaja naklada koja se smatra pioninom i vizionarom elektroničkog nakladništva u RH. Osnovana je 1998. godine u Zagrebu, a bavi se izdavanjem elektroničkih knjiga i multimedijских interaktivnih sadržaja (Velagić i Jakopec, 2017). Radi se o obiteljskom poslu koji su pokrenuli Helena i Zvonimir Bulaja, a koji u svome poslovanju aktivno surađuju sa stotinama vanjskih suradnika - renomiranim umjetnicima, animatorima, ilustratorima, glazbenicima, dizajnerima, programerima i drugim stručnjacima iz cijelog svijeta. Uglavnom se bave produkcijom i izdavanjem interaktivnih multimedijских sadržaja i filmom, a do sada su za hrvatsko tržište objavili tri CD-ROM izdanja sa tekstovima djela hrvatskih klasika, zatim multimedijalnu obradu *Priča iz davnine* Ivane Brlić Mažuranić na engleskom, njemačkom i hrvatskom jeziku, te hrvatska izdanja glazbenih kompjuterskih igara *Orašar*, *Alisa* i *Vivaldijeva Četiri godišnja*

doba i *Mozartova čarobna frula* nastalih u produkciji partnerskog tima iz Studija Mobile iz New Yorka. („Bulaja naklada“, bez dat.).

Projekt *Klasici hrvatske književnosti na CD-ROM-u*, na kojoj Bulaja naklada radi od 1998. godine, jedan je od prvih ozbiljnijih iskoraka prema izdavanju na digitalnim medijima na hrvatskoj nakladničkoj sceni. Tome u prilog ide i nagrada za novitet godine na sajmu INFO 1999 za prvi CD iz te edicije. Na tri CD-ROM-a u tri godine objavljeno je preko 200 kompletnih djela hrvatskih klasika od Marulića do Krležę, uključujući i biografije pisca te dodatne sadržaje poput fotografija, te zvučnih i video zapisa („Bulaja naklada“, bez dat.).

Sva izdanja Bulaja naklade postigla su izniman uspjeh te su postavila standard u elektroničkom nakladništvu u Hrvatskoj i pomakla granice promišljanja o interaktivnom književnom djelu u svijetu. Tu se posebno ističe nagrađivani međunarodni projekt *Priče iz davnine*, temeljen na bajkama Ivane Brlić Mažuranić. Djelo je iznimno visoko estetizirano i promišljeno te je uz izrazit obrazovni karakter plijenilo pažnju na preko 25 značajnih festivala i konferencija u području animacije, multimedije i dizajna širom svijeta. U Hrvatskoj je u više navrata u različitim medijima proglašen kulturnim projektom godine te je dobitnik Plakete grada Zagreba i niza međunarodnih priznanja za iznimno ostvarenje na području animiranog filma i multimedije („Bulaja naklada“, bez dat.).

Paket *Priče iz davnine* sastoji se od jednostavnih flash-igara, podataka o životu, obitelji, ostavštini i stvaralaštvu Ivane Brlić-Mažuranić, uz fotografije i obiteljske filmove. Sadrži kratak i poučan prikaz slavenske mitologije, informacije o projektu i njegovim autorima i još mnogo toga, te pruža mnogo zabave pri čemu aktivira mozak i maštu djece. Sve to čini *Priče iz davnine* jedinstvenim i uspješnim proizvodom, vrijednim baš svake pohvale i nagrade koju je osvojio („Priče iz davnine“, 2007).

3.2.2. eLektira

Bulaja naklada iznimno je poznata i po sudjelovanju u projektu eLektire, koji omogućuje besplatno preuzimanje lektirnih djela u elektroničkom formatu svim članovima obrazovne zajednice u Republici Hrvatskoj, odnosno učenicima i studentima te njihovim nastavnicima i profesorima putem korisničkog računa na *elektire.skole.hr* ili uz korištenje računa *AAI@edu.hr* koji imaju korisnici CARNetovih usluga (Velagić i Jakopec, 2017). Riječ je o projektu pokrenutom 2009. godine na inicijativu i uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, a u realizaciji Bulaja naklade i Hrvatske akademske i istraživačke mreže

CARNet-a. Na portalu je objavljeno više od 380 elektroničkih knjiga hrvatskih i stranih pisaca, 115 zvučnih zapisa, te brojni drugi sadržaji. Cilj projekta je digitalizirati više od tisuću naslova, odnosno sve naslove osnovnoškolske i srednjoškolske lektire kako obavezne tako i neobavezne, te ostala djela hrvatskih i stranih pisaca. Glavni urednik projekta je Zvonimir Bulaja, dok tehničku podršku i prostor osigurava CARNet (Šupraha-Perišić i Črnjar, 2016).

Portal eLektire omogućuje jednostavan, brz i praktičan pristup školskoj lektiri, a od jeseni 2018. godine dostupno je 40 potpuno novih e-lektira, dok su 32 postojeće obogaćene brojnim dodatnim sadržajima kao što su bilješke o piscu i djelu, napomene i objašnjenja te rječnici manje poznatih riječi, žargona i dijalektizama što doprinosi boljem razumijevanju lektire. Kako bi se učenike motiviralo i zainteresiralo da pročitaju cjelovito književno djelo izrađeni su slikovni prilozi, zvučni i video zapisi te drugi multimedijски sadržaji („e-Lektire“ bez dat.).

Književna djela na portalu eLektira dostupna su u nekoliko formata:

- kao interaktivni sadržaj prikladan za pregledavanje na internetu (web format),
- u PDF formatu, koji je spreman za ispis na standardnim A4 pisačima,
- u FLIP formatu, koji omogućuje “listanje” elektroničke knjige,
- ePub formatu, prilagođenom tabletima, pametnim mobitelima i elektroničkim čitačima („Na portalu e-Lektire možete čitati ili slušati lektiru“, 2018).

Također postoji i mogućnost pojednostavljenog prikaza teksta književnih djela. To je opcija namijenjena prije svega slijepim i slabovidnim osobama koje koriste softver za glasno čitanje i posebno prilagođena računala, a pojednostavljenom prikazu pristupa se preko posebne poveznice na dnu svake stranice djela u web formatu. („e-Lektire“, bez dat.).

Na portalu se mogu pronaći i zvučni zapisi antologijskih pjesama hrvatske književnosti, književnih djela od srednjeg vijeka do Krleže i Ujevića, bajki iz zbirke *Priče iz davnine* Ivane Brlić Mažuranić pa i cjelovit Gundulićev ep *Osman*, koji ukupno traje nešto manje od sedam sati. Sve objavljene zvučne knjige su u integralnim verzijama, odnosno radi se o pročitanim i snimljenim originalnim djelima koje su snimali poznati hrvatski glumci. Dostupne su u najstandardnijem i najpopularnijem formatu – MP3, a mogu se slušati preko ugrađenog playera ili preuzeti na računalo, MP3 uređaj, tablet ili mobitel („Na portalu e-Lektire možete čitati ili slušati lektiru“, 2018).

Projekt eLektire sa zadovoljstvom je dočekan u školskim i narodnim knjižnicama. Naime, zbog nedostataka namjenskih financijskih sredstava školske knjižnice već duže vrijeme nisu u mogućnosti zadovoljiti potrebe za dovoljnim brojem primjeraka školske lektire. Uz to, popisi lektirnih naslova se mijenjaju, a iz te činjenice proizlazi potreba za obnavljanjem i dopunom fonda školske knjižnice. U takvim okolnostima narodne knjižnice spontano preuzimaju ulogu servisiranja obrazovnog sustava i nabavljaju određeni broj primjeraka lektirnih naslova što za njih istovremeno predstavlja i veliki financijski teret te smanjuje ponudu ostale knjižnične građe za druge skupine korisnika. Pokretanjem projekta eLektire stvorila se nada da će učenici čitati lektire u digitalnom obliku te da će se smanjiti potreba za tiskanim lektirnim naslovima u školskim i narodnim knjižnicama (Šupraha-Perišić i Črnjar, 2016).

3.2.3. Projekt BEK – Besplatne elektroničke knjige

U Hrvatskoj je dostupno nekoliko zbirki besplatnih elektroničkih knjiga, a za potrebe ovoga poglavlja valja spomenuti projekt BEK – Besplatne elektroničke knjige koji je pokrenulo Društvo za promicanje književnosti na novim medijima ili skraćeno DPKM. Društvo za promicanje književnosti na novim medijima neprofitna je organizacija osnovana u kolovozu 2000. godine, s ciljem promicanja književnosti na novim medijima, prvenstveno na internetu, kao i promicanja književnosti među korisnicima novih medija i tehnologija, a projekt BEK pokušaj je ostvarivanja jednog od mogućih modela nekomercijalnog nakladništva (Pintarić, 2011). „Budući da Ministarstvo kulture svake godine na račun nakladnika uplati nekoliko desetaka milijuna kuna poreznih obveznika, skupina zainteresiranih pojedinaca pokušala je osmisliti model u kojem bi se za te iste novce poreznih obveznika knjige učinile dostupnijima, i s obzirom na cijenu i s obzirom na distribuciju, a autorima osigurali honorari“ (Pintarić, 2011, str. 22).

Projekt BEK praktični je odgovor na potrebu i pravo javnosti na slobodan pristup elektroničkim knjigama suvremenih hrvatskih autora, dakle onima zaštićenim autorskim pravima, koji istodobno autorima književnih radova osigurava naknadu za njihovo korištenje. Projekt je pokrenut 2001. godine, a mrežne stranice projekta, kao i prvi naslov u okviru projekta, javno su predstavljeni u sklopu osječčkog FAK-a održanog u svibnju iste godine. Od tada je u okviru projekta BEK objavljeno još 219 naslova („Besplatne elektroničke knjige“, bez dat.).

Početna je namjera projekta bila objaviti 20 besplatnih elektroničkih knjiga koje su osmišljene kao izvorne elektroničke knjige, a ne samo tekstovi dostupni u PDF ili HTML formatu. Nakon završetka prve faze, krajem 2004. godine započelo je osmišljavanje i planiranje druge faze te je odlučeno „da se, kao prvo, poveća broj objavljenih naslova na minimalno deset novih naslova godišnje, kao drugo, da se poveća broj naslova koji će biti dostupni samo u ovom obliku, i kao treće, da se pokrenu nove specijalizirane biblioteke“ (Pintarić, 2011, str. 23).

Na mrežnim stranicama projekta danas su dostupne četiri specijalizirane biblioteke:

- 1) *Biblioteka Online* – sadrži naslove uglednih i višestruko nagrađivanih autora, s naglaskom na naslovima suvremene hrvatske književne produkcije
- 2) *Biblioteka Mali Rakun* – sadrži naslove mladih i neafirmiranih autora s naglaskom na naslovima suvremene hrvatske književne produkcije, ponajprije na autorskim prvijencima
- 3) *Biblioteka elektroDAF* – sadrži klasike anarhističke misli, a pokrenuta je u suradnji sa zagrebačkim DAF-om, jedinim hrvatskim nakladnikom posvećenim isključivo anarhističkoj literaturi
- 4) *Biblioteka elektroRI* – sadrži pjesničke i prozne naslove suvremenih riječkih autora, a pokrenuta je uz financijsku potporu Grada Rijeke („Biblioteke“, bez dat.).

U drugoj fazi projekta dodano je i autorsko i naslovno kazalo kako bi se korisnicima olakšalo pronalaženje traženih naslova. Što se tiče sadržajne strane projekta, prema upravo navedenim bibliotekama vidljivo je da je naglasak stavljen na autore mlađe i srednje generacije, kao i na one najmlađe autore i njihove prvijence. Urednička politika DPKM-a naglasak stavlja i na najvrjednija ostvarenja suvremene hrvatske književnosti, tako da je većina naslova nagrađeno jednom ili više lokalnih, nacionalnih, regionalnih ili međunarodnih književnih nagrada ili su autori koji ih potpisuju dobitnici jedne ili više lokalnih, nacionalnih, regionalnih ili međunarodnih književnih nagrada (Pintarić, 2011).

Tijekom 2018. godine objavljeno je 19 novih naslova, tako da je trenutno na mrežnim stranicama projekta od objavljenih 219 dostupno 194 naslova. U istom razdoblju, prema podacima servisa Google Analytics, mrežne stranice projekta zabilježile su rekordnih 449.780 korisnika koji su na svoje uređaje tijekom 2018. godine preuzeli rekordnih 76.046 besplatnih elektroničkih knjiga, a zabilježeno je i 114.110 online čitanja dostupnih naslova. U odnosu na 2017. godinu, kada je zabilježeno 212.030 korisnika koji su

preuzeli ukupno 63.503 besplatnih elektroničkih knjiga, to predstavlja porast broja korisnika od 112, a porast broja preuzetih elektroničkih knjiga iznosi 21% („Besplatne elektroničke knjige“, bez dat.).

Kada je riječ o hrvatskom nakladništvu, jasno je da je Hrvatska prilično malo knjižno tržište s nedovoljno razvijenom knjižarskom mrežom te je većinu naslova tekuće domaće književne, stručne i znanstvene produkcije nemoguće objaviti bez financijske potpore Ministarstva kulture. Upravo zato potrebno je razviti model nekomercijalnog nakladništva koji bi bio nadziran i financiran od strane Ministarstva kulture, kako bi oni naslovi koji su kulturno vrijedni, ali komercijalno neisplativi, bili dostupni svim zainteresiranim čitateljima, prvenstveno građanima Republike Hrvatske. Naposljetku, takav model nekomercijalnog nakladništva mogao bi imati i velik poticaj za daljnji razvoj komercijalnog hrvatskog elektroničkog nakladništva (Pintarić, 2011).

Općenito govoreći, potrebno je poticati kreativnost u području novih medija i povećati dostupnost elektroničke građe, odnosno podupirati razvoj elektroničkog nakladništva u području kulture. „Strateški je važno poticati istraživanja u proizvodnji sadržaja, poboljšati tehnološku pismenost, pružiti alternativne modele proizvodnje i raspačavanja digitalnih sadržaja, educirati autore i definirati novu ulogu autora i ostalih informacijskih stručnjaka“ (Tomašević, 2009, str. 285). Elektroničko nakladništvo u Hrvatskoj još uvijek je u ranoj fazi razvoja i razvija se mnogo sporije nego u razvijenijim zemljama, no zasigurno se može i treba pretvoriti u utjecajnu i profitabilnu gospodarsku i kulturnu granu.

3.3. Knjižnice i digitalizacija

Odavno već znamo da je današnje moderno doba vrijeme brzog razvoja informacijske i komunikacijske tehnologije. Stara, nekada popularna tehnologija, biva zamijenjena novom i učinkovitijom. Svakim danom stvaraju se nove informacije te dolazi do brzih promjena u svim aspektima ljudskog života, a razvojem informacijskih tehnologija i širenjem globalne informacijske mreže dolazi i do procesa globalizacije informacijskih institucija (Stančić, 2009).

21. stoljeće smatra se stoljećem informacijske i komunikacijske tehnologije, te se knjižnice sve više oslanjaju na djelovanje putem globalne informacijske infrastrukture. Sve je veći broj informacija dostupnih u elektroničkom obliku koje možemo preuzeti s bilo kojeg računala spojenoga na internet, a upravo u tom kontekstu digitalizacija građe postaje područje

koje ima vrlo velike izgleda za razvoj. Uz stvaranje dokumenata u digitalnom obliku došlo je i do potrebe za prenošenjem postojećih dokumenata na računala (Knežević, 2008). Kako bi se približile korisnicima, zadržale postojeće i stekla nove, knjižnice se trude zadovoljiti zahtjeve novoga doba. Nove generacije korisnika zahtijevaju lakše dostupne informacije, a knjižnice im nastoje omogućiti pristup autentičnim informacijama. Sve veći broj knjižnica u svijetu uviđa novonastalu situaciju i stvaraju dostupnima digitalizirane stare sadržaje prethodno jedino dostupne u nedigitalnom obliku, kao i nove striktno digitalne sadržaje. Dolazi do povećanja broja jedinica digitalne građe a posljedično i do pojave digitalnih knjižnica (Cimperšak, 2012).

3.3.1. Digitalna knjižnica

Stvaranje digitalnih knjižnica smatra se jednim od najvećih postignuća Web tehnologije koje omogućuje korisnicima pristup digitalnim sadržajima iz gotovo bilo kojeg mjesta na svijetu (Chowdhury, 2003). Termin digitalna knjižnica nosi u sebi mnogobrojna značenja, a budući da postoji velik broj definicija digitalne knjižnice, termini poput *elektronička knjižnica* i *virtualna knjižnica* koriste se kao sinonimi, a terminološki su bliski i termini *digitalni repozitoriji* i *digitalni arhivi*. Digitalna knjižnica je u svojoj osnovi ništa drugo nego velika baza podataka za osobe koji rade u hipertekstualnom okruženju, odnosno okruženju koje u potpunosti podržava cjelokupni proces stvaranja, pohrane, očuvanja, diseminacije i korištenja podataka, informacija i znanja (Cimperšak, 2012).

Prema Manifestu za digitalne knjižnice, „digitalna knjižnica je online zbirka digitalnih objekata provjerene kvalitete koji su izrađeni ili prikupljeni, kojima se upravlja u skladu s međunarodno prihvaćenim načelima za izgradnju zbirke i koje su dostupne na smislen i održiv način te podržavaju usluge neophodne za omogućivanje korisnicima dohvaćanja i iskorištavanja izvora“ (IFLA, 2012, str. 194).

Iako su tradicionalne knjižnice temeljni dio društva, zagovaratelji digitalnih knjižnica ističu da su računala i mreže već promijenili način na koji ljudi međusobno komuniciraju. Temeljni razlog izgradnje digitalnih knjižnica jest vjerovanje da će one osigurati bolju dostavu informacija nego što je to bilo moguće u prošlosti (Arms, 2000). To, naravno, nije njihova jedina prednost.

Kao prednosti digitalne knjižnice ističu se:

1. **„Dostupnost u bilo kojem trenutku** – digitalnim knjižnicama može se pristupiti u bilo koje doba dana, 24 sata na dan, 365 dana u godini
2. **Višestruki pristup** – istom sadržaju istovremeno može pristupiti teoretski neograničen broj korisnika
3. **Strukturirani pristup** – kretanje kroz sadržaje je olakšano strukturiranom organizacijom materijala, primjerice korisnik se lako kreće od kataloga do određene knjige, pa do određenog poglavlja i tako dalje
4. **Pretraživanje informacija** – korisnik uz pomoć željenih termina može pretraživati cjelokupnu zbirku digitalne knjižnice koja uz pomoć vlastitog sučelja daje rezultate na uvid
5. **Očuvanje i zaštita** – moguće je napraviti neograničen broj kopija iz originala bez gubitka kvalitete željenog sadržaja
6. **Prostor** – dok su tradicionalne knjižnice ograničene prostorom za pohranu, digitalne knjižnice mogu pohraniti mnogo više informacija zbog same činjenice da digitalne informacije zahtijevaju vrlo malo fizičkog prostora za pohranu
7. **Umreženost** – pojedine knjižnice mogu se povezati u mrežu digitalnih knjižnica ili povezati se na bilo koji vanjski resurs i tako pružati sadržaje koji i nadilaze samu zbirku knjižnice
8. **Troškovi održavanja** – mnogo su niži od troškova tradicionalne knjižnice. Tradicionalne knjižnice troše velike količine novaca na osoblje, održavanje knjige, troškove prostora i nabavke novih fizičkih primjeraka knjiga. Digitalne knjižnice ne uklanjaju nužno sve ove troškove, ali ih bitno smanjuju“ (Cimperšak, 2012, str. 33).

Kada se knjižnica odluči na digitalizaciju građe, mora biti svjesna svojih mogućnosti u pogledu raspoloživih resursa, infrastrukture, organizacije i osposobljenosti te procjena rizika. Naime, iako su troškovi održavanja digitalne knjižnice možda niži od troškova održavanja tradicionalne knjižnice, početni troškovi su vrlo visoki. Početna ulaganja u infrastrukturu digitalnih knjižnica uključuju cijenu računalne opreme, računalnih aplikacija, ali i troškove izobrazbe zaposlenika, te knjižnica mora realno sagledati svoje mogućnosti prije nego li se upusti u projekt digitalizacije građe. Također, kao jedan od nedostataka digitalne knjižnice nameće se i problem autorskih prava pri digitalizaciji i daljnjoj distribuciji sadržaja u digitalnim knjižnicama. Pitanje je kako i pod kojim uvjetima digitalne knjižnice smiju dati

na korištenje svojim korisnicima sadržaj koji su još uvijek vezani autorskim pravima (Cimperšak, 2012).

Na kraju, ono čemu digitalna knjižnica teži jest dati izravan pristup informacijskim izvorima, digitalnim i ne-digitalnim, na strukturiran i mjerodavan način i tako povezati tehnologiju, obrazovanje i kulturu u suvremene knjižnične usluge. Kako bi to uspjela, mora težiti sljedećim ciljevima:

- „podržati digitalizaciju, pristup i zaštitu kulturnog i znanstvenog nasljeđa,
- osigurati svim korisnicima pristup informacijskim izvorima koje su knjižnice prikupile, uz poštovanje prava intelektualnog vlasništva,
- stvoriti interoperabilne digitalne knjižnične sustave za promicanje otvorenih standarda i pristupa,
- podržavati uporišne uloge knjižnica i informacijskih službi u promicanju općih normi i najboljih praksi,
- stvoriti svijest o žurnoj potrebi osiguravanja trajne dostupnosti digitalne građe,
- povezati digitalne knjižnice s brzim istraživačkim i razvojnim mrežama,
- iskoristiti rastuće stapanje komunikacijskih medija i uloga službenih ustanova za izradu i širenje digitalnog sadržaja“ (IFLA, 2012, str. 195).

3.3.1.1. Digitalne knjižnice za djecu i mlade

U sklopu ovog rada valjalo bi svakako spomenuti kakvo je stanje s digitalnim knjižnicama za djecu i mlade. Kao što je već rečeno, za očekivati je da će djeca i mladi kao posebna korisnička skupina pokazivati povećanu potrebu i želju za pristupom kvalitetnim sadržajima u digitalnoj okolini. Ipak, broj digitalnih knjižnica namijenjenih djeci izuzetno je malen, iako se od razdoblja nastanka prvih digitalnih knjižnica njihov broj znatno povećao. No, u najvećem broju slučajeva javno dostupnih digitalnih knjižnica riječ je o digitalnim knjižnicama namijenjenim odraslim korisnicima dok djeca i mladi svoje potrebe za građom u digitalnim knjižnicama mogu zadovoljiti u iznimno malom broju digitalnih knjižnica u svijetu. Razlog tome zasigurno nije postojeća tehnologija, kao ni nedostatak sadržaja koji bi mogli biti u njima zastupljeni, s obzirom na to da je hrvatsko tržište knjiga bogato izdanjima namijenjenim djeci. Jedna od prepreka često su komercijalni interesi nakladnika, čije su sudjelovanje i suradnja potrebni kako bi digitalne knjižnice za djecu mogle ponuditi zanimljiv i kvalitetan sadržaj (Vrana, 2006).

S obzirom na rastuću potrebu za digitalnim knjižnicama za djecu, pokrenut je projekt **Međunarodne dječje digitalne knjižnice** (engl. *International Children's Digital Library – ICDL*). Projekt je započeo u proljeće 2002. godine pozivom Kongresne knjižnice nacionalnim knjižnicama u svijetu na suradnju u izgradnji prve svjetske dječje digitalne knjižnice. Idejni i stvarni nositelji projekta bili su Internet Archive i University of Maryland's Human-Computer Interaction Lab u Sjedinjenim Američkim Državama, a projekt je predstavljen 20. studenog 2002. godine u Washingtonu („Međunarodna dječja digitalna knjižnica“, bez dat.).

Članovi istraživačkog tima bili su računalni znanstvenici, knjižničari, obrazovni tehnolozi, učitelji, grafički dizajneri i diplomirani studenti sa Sveučilišta u Marylandu, a projekt se obavljao i uz suradnju nekoliko djece u dobi od 6-7 pa do 14 godina. Time se nastojao uspostaviti suradnički odnos između djece i odraslih, kao i omogućiti djeci da sudjeluju u rješavanju svih pitanja koja utječu na njihov život i dopustiti im slobodu izražavanja mišljenja, čime aktivno sudjeluju u stvaranju digitalne knjižnice (Pađen-Farkaš i Petković, 2013). Naime, vrlo je bitno uključiti djecu u oblikovanje digitalnih izvora informacija kako bi iskazivanjem vlastitih potreba i stavova pomogli u njihovom stvaranju. Time bi ti izvori bili što je moguće više prilagođeni upravo njihovim potrebama (Vrana, 2006).

Uloga djece u izgradnji Međunarodne digitalne knjižnice je velika. Uključena su u razvitak stranice na mnogo načina, uključujući i dizajn i tehnologiju, a njihove tri glavne aktivnosti su suradnička i kontekstualna analiza i istraživanje, te zajednički dizajn (Cummins, 2004). Iz ovoga proizlazi vrlo bitna stavka – “da su u kreiranju stranice namijenjene djeci sudjelovala upravo djeca, što znači da su stranica i sama digitalna knjižnica postavljena na njoj oblikovane na način da su vrlo pristupačne djeci i omogućuju im način pretraživanja i snalaženja putem dječje logike, dakle pod stručnim i kvalitetnim nadzorom i odraslih i kompetentnih osoba, ali isto tako i krajnje jednostavno i djeci potpuno razumljivo“ (Pađen-Farkaš i Petković, 2013, str. 11).

Međunarodna dječja digitalna knjižnica namijenjena je djeci, roditeljima, učiteljima i profesorima u školama, knjižničarima, znanstvenicima koji se bave dječjom literaturom, piscima, ilustratorima, nakladnicima i svima koji imaju interes za dječju knjigu. Sadrži digitalizirane dječje knjige na različitim jezicima iz raznih država te zastupa multikulturalnost i objedinjuje različitosti. Zato je pri odabiru građe bilo važno uzeti u obzir i knjige koje podržavaju sličnosti i razlike između naroda, rasa, kultura i zemalja, te koje ističu osobitosti i običaje naroda kojem pripadaju. Nadalje, to trebaju biti knjige suvremenog sadržaja i onog

važnog za obrazovanje i razvoj, nagrađivane knjige ili knjige nagrađivanih pisaca ili pak knjige velike povijesne važnosti (Pađen-Farkaš, 2013).

Jezik Međunarodne dječje digitalne knjižnice, njenog sučelja i sadržaja je engleski. Kako bi djeci bila olakšana komunikacija među sadržajima, njezino je sučelje već prevedeno na jezike područja s velikim brojem posjetitelja kao što su arapski, kineski, filipinski, francuski, njemački, perzijski, portugalski i španjolski, a planira se i prevođenje na hrvatski jezik. Dvojezičnost se također odnosi i na metapodatke knjižnice čijim se prevođenjem bave volonteri iz raznih zemalja. Digitalizirana djela prisutna su na jezicima originala i u prijevodu na engleski, kao i u tiskanom obliku, a mogu se jasno razdvojiti pretraživanjima po pojedinom jeziku („Međunarodna dječja digitalna knjižnica“, bez dat.).

Knjižnica trenutno sadrži zbirku od 4.619 knjiga na 59 jezika, od kojih je hrvatski zastupljen tek 1% („Library Fast Facts“, bez dat.). Naime, od 2002. godine u projektu sudjeluje i Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, kao nacionalni koordinator projekta, a u svrhu popularizacije hrvatske dječje knjige, jezika i kulture u svijetu. Zadatak provedbe projekta dobio je Hrvatski zavod za knjižničarstvo u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, gdje je osnovano Povjerenstvo za izbor knjiga za dječju digitalnu knjižnicu. U prvoj fazi projekta odabrano je 17 naslova hrvatskih autora, od kojih je, zbog ograničenja autorskih prava, poslano tek 8 naslova (uključujući i prijevode) hrvatske dječje književnosti koji predstavljaju nacionalnu kulturnu baštinu. Hrvatska je tako među prvima u svijetu odgovorila na poziv za suradnju i poslala izabrane knjige i slikovnice na digitalizaciju, a dosad je ukupno digitalizirano 15 naslova na hrvatskom jeziku, od kojih četiri stare slikovnice iz fonda Nacionalne i Sveučilišne knjižnice te prijevodi nekoliko slikovnica na engleski i japanski („Međunarodna dječja digitalna knjižnica, bez dat.).

Međunarodna dječja digitalna knjižnica zasigurno je projekt koji je izvukao ono najbolje iz globalizacije i interneta: demokratska ponuda knjiga, s njihovim estetskim i obrazovnim vrijednostima, djeci širom svijeta, bez obzira na rasu, socijalni status, nacionalnost i razinu dohotka (Cummins, 2004).

3.3.2. Digitalizacija knjižnične građe

U posljednja dva desetljeća javlja se potreba otvaranja vrijednih knjižničnih zbirki javnosti putem digitalizacije, odnosno prijenosa knjižnične građe u digitalni oblik. Postupak digitalizacije u knjižnicama masovnije se počeo primjenjivati devedesetih godina prošloga

stoljeća pojavom digitalnih knjižnica, a rane digitalne knjižnice svoj su fond sastavljale od građe koja je izvorno bila u digitalnom obliku i građe koja je izvorno bila u tiskanom obliku a kasnije je digitalizirana. Digitalizacija je omogućila širu upotrebu digitalne građe za različite potrebe kao i stvaranje novih online usluga koje omogućuju pristup knjižničnim zbirkama bez fizičkog dolaska u knjižnicu, kao i pristup onoj građi koja je bila potpuno nedostupna zbog njenog lošeg stanja čime je bilo onemogućeno njeno korištenje. Radi toga, a i radi proširenja knjižničnog fonda, digitalizacija je postala sve popularnijom aktivnosti u knjižnicama (Vrana, 2012).

Cilj i svrha digitalizacije su dakle najčešće određeni namjerom knjižnice da pomoću digitalnih preslika poboljša dostupnost građe, zaštiti izvornike, stvara nove proizvode i usluge te upotpuni fond knjižnice. „Svaki od navedenih ciljeva digitalizacije postavlja određene zahtjeve koje treba imati u vidu pri planiranju i izvođenju projekata digitalizacije. Vrlo je važno da projekti digitalizacije uoče te zahtjeve, procijene njihovu razmjernu težinu za pojedini projekt i jasno definiraju čime, kako i u kojoj mjeri će njihov krajnji proizvod odgovoriti na pojedini zahtjev (Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 2006, str. 10).

Digitalizacija radi zaštite izvornika provodi se iz dva razloga. Prvi je osiguravanje pristupa digitalnim preslikama čime se smanjuje korištenje izvornika što utječe na njihovu bolju očuvanost. Izvornici se na taj način čuvaju od mogućih oštećenja tijekom korištenja, prenošenja, prijevoza ili drugih postupaka. Pored toga, digitalne se preslike mogu koristiti i kao sigurnosne kopije koje u slučaju gubitka ili znatnijeg oštećenja izvornika mogu barem djelomično nadoknaditi nastali gubitak. Digitalizacija radi zaštite izvornika smatra se uspješnom ako proizvedeni digitalni objekti dobro i kvalitetno predstavljaju izvornik, ako ga mogu u dovoljnoj mjeri nadomjestiti te da su na primjeren način dostupni za korištenje. Ako digitalne preslike ne predstavljaju dovoljno dobro izvornik, ako nisu dostupne i ako je njihovo korištenje otežano, ne može se reći da su primjerenost postignuti ciljevi digitalizacije radi zaštite (Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 2007).

Digitalizacija radi poboljšanja dostupnosti drugi je česti razlog za digitalizaciju građe. Objavljivanjem digitaliziranog sadržaja putem interneta građa postaje dostupna na daljinu, bez obzira na to gdje se korisnik nalazi, i u vrijeme koje korisniku odgovara. Knjižnice na taj način nastoje proširiti svoju korisničku zajednicu odnosno privući nove korisnike, ali i zadržati stare. Njihova ponuda postaje vidljivija i vjerojatno će privući nove vrste korisnika koji inače možda ne bi niti znali za sadržaje koje knjižnica nudi. Uspješnost

digitalizacije u cilju poboljšanja dostupnosti znatno ovisi o obrađenosti, načinu organizacije i opisu digitalnih zbirki te o svojstvima i mogućnostima informacijskog sustava koji osigurava dostupnost. Dobro osmišljen sustav za pristup digitalnim sadržajima uklanja ili u velikoj mjeri smanjuje potrebu za posredovanjem osoblja knjižnice između korisnika i građe te pojednostavljuje korištenje same građe, a time i manje opterećuje zaposlenike knjižnice (Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 2006).

Digitalizacija radi stvaranja novih proizvoda i usluga omogućuje ponudu novih sadržaja i usluga koje ne bi bile moguće ili bi bile teško izvedive izvan elektroničkog okruženja. Neke od tih usluga usmjerene su prema klasičnim korisnicima, a uključuju objedinjene informacijske službe, distribuirano pretraživanje ili pristup građi različitih imatelja od strane više korisnika istovremeno, mogućnost postavljanja online izložbi i slično. S druge strane, određeni oblici ove ponude usmjereni su prema takozvanoj stručnoj javnosti, odnosno drugim ustanovama, organizacijama i pojedincima iz iste ili srodnih djelatnosti kojima bi digitalizirani materijali jedne knjižnice mogli biti od koristi. Tako primjerice građi koju je digitalizirala jedna knjižnica može pristupiti neka druga knjižnica ili ustanova (Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 2006).

Digitalizacijom radi upotpunjavanja fonda knjižnice, naravno, nastoje proširiti svoje fondove. Kako bi upotpunile svoj fondove ili izgradile zbirke neke ustanove sustavno digitaliziraju građu ili nabavljaju digitalne preslike građe iz drugih ustanova ili privatnih zbirki, za koje se procjenjuje da su potrebne s obzirom na korisnike te svrhu ili područje djelovanja ustanove (Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 2006).

Projekt digitalizacije trebao bi na početku postaviti jasan i mjerljiv cilj, te je potrebno razmisliti kakvu će korist od digitalizacije imati ustanova i njezini korisnici, odnosno u čemu je razlika u odnosu na stanje prije digitalizacije i koliko ta razlika vrijedi (Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 2006).

Na početku procesa digitalizacije građe u nekoj ustanovi, pa tako i knjižnici, potrebno je odlučiti koja će se građa digitalizirati. Odabir, dakako, ovisi prije svega o vrsti ustanove, njezinu programu i ciljevima koji se žele postići digitalizacijom (Stančić, 2009). Ono što određuje predmet digitalizacije je odabir prioriteta. Najgore što nam se može desiti je da potrošimo vrijeme digitalizirajući građu koja ne odgovara našem programu i potrebama. Zato je prije same digitalizacije potrebno dobro razmisliti o vlastitim prioritetima i ciljevima.

Odabir građe koja će se digitalizirati određen je već unaprijed određenim kriterijima. Proces odabira građe je postupak kojim se, na temelju prethodne temeljite analize građe i primjene kriterija za odabir, određuje koja će građa biti digitalizirana te kojim redoslijedom. Kvalitetni kriteriji odabira vodit će se pravnim propisima te ići prema odabiru one građe za koju se smatra da će biti najčešće korištena, a njeno digitaliziranje najjeftinije. Dakle, najbolje je odabrati veće količine materijala koji je jednostavniji za digitalizaciju i za koji se očekuje manje problema prilikom obrade (Stančić, 2009).

Proces digitalizacije je dugotrajan te stoga treba odrediti kojim redoslijedom će se građa digitalizirati. Zato je prije same digitalizacije važno ispitati je li građa već digitalizirana, je li obrađena i postoje li koje druge mogućnosti da se u samom početku izbjegne dio troškova. Primjerice, najprije će se digitalizirati građa koja je već obrađena, dok građa koja nije obrađena, odnosno ne postoji njezin opis u digitalnom obliku (bibliografski zapis, metapodaci) ne bi trebala ulaziti u postupak digitalizacije sve dok se taj opis ne izradi. U donošenju odluke koju vrstu građe odabrati potrebno je procijeniti vrijednost građe na temelju općih i posebnih kriterija. Vrijednost građe može biti procijenjena prema njezinom intelektualnom sadržaju te povijesnoj i materijalnoj vrijednosti (Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 2007).

Određivanje prioriteta treba sagledavati kroz prizmu vrijednosti, rizika i predviđenog korištenja građe. Prema tome ustanova bi trebala kombinirati procijenjene razine tih triju kategorija – rizik kao najvažniji element, zatim vrijednost i na kraju korištenje, te odrediti redoslijed digitalizacije građe. Generalno gledano, građa koju svakako treba digitalizirati je ona za koju se može pretpostaviti da će biti često korištena, dakle koja ima visoku vrijednost te čija se razina rizika može smanjiti na najnižu moguću zadovoljavajuću razinu (Stančić, 2009). U malim knjižnicama prilikom odabira građe za digitalizaciju prednost ima građa koja ima vrijednost za lokalnu zajednicu, nema širi nacionalni značaj kako bi se izbjeglo nepotrebno ponavljanje digitalizacije te ima vrijednost za korisnike, odnosno često se koristi. Prednost također imaju stari i vrijedni primjerci u svrhu očuvanja (Janeš, 2003).

Što se tiče tehnologije za digitalizaciju, danas postoji oprema koja omogućuje digitaliziranje 40-50 milijuna stranica godišnje, a sam je postupak digitalizacije djelomično ili u potpunosti automatiziran (Horvat, 2012). Zbog sve pristupačnijih cijena oprema za digitalizaciju dostupna je i malim i srednjim gradskim knjižnicama te se one sve više odlučuju na projekt digitalizacije. Ipak može se desiti da male knjižnice ne raspolažu adekvatnim

osobljem koje bi obavljalo digitalizaciju. U tom slučaju, digitalizaciju može provoditi neka vanjska ustanova ili se može obavljati u suradnji s drugim knjižnicama i srodnim ustanovama (Janeš, 2003).

Jasno je dakle da uspjeh digitalizacije ovisi o dobro osmišljenom projektu. Zato je potrebno jasno definirati ciljeve i svrhu digitalizacije, razraditi metodologiju i tehniku kojom će se knjižnica koristiti u procesu digitalizacije, sagledati trenutno stanje i buduće potrebe, predviđena sredstva i trajanje digitalizacije te prilagoditi projekt potrebama korisnika.

4. Pregled digitalnih sadržaja za djecu i mlade u narodnim knjižnicama Hrvatske

4.1. Uvod

Ovim radom nastojala sam dati pregled digitalnih sadržaja i zbirki za djecu i mlade, a koje su dostupne putem mrežnih stranica hrvatskih narodnih knjižnica. Za djecu i mlade odlučila sam se zbog specifičnosti njihovih potreba i interesa i jer smatram da bi upravo djeca i mladi trebali imati široku i bogatu ponudu digitalnih sadržaja u knjižnicama s obzirom da su rođeni, odrasli i još uvijek odrastaju u digitalnom dobu.

Cilj i svrha istraživanja su dati uvid u stanje u hrvatskim narodnim knjižnicama to jest istražiti koliko njih nudi neku vrstu digitalnih sadržaja namijenjenih djeci i mladima. Kako bih došla do tih spoznaja prvo je bilo potrebno istražiti koje su narodne knjižnice uopće započele projekt digitalizacije, a zatim može li se među tim projektima pronaći nešto i za djecu i mlade. U pripremnom dijelu istraživanja za potrebe pronalaska adresa mrežnih stranica narodnih knjižnica koristila sam se Portalom narodnih knjižnica (<https://www.knjiznica.hr/>) gdje sam putem adresara pristupila njihovim mrežnim stranicama. S obzirom da sam tijekom istraživanja imala problema s pristupom nekim mrežnim stranicama koje su u tom trenu bile nedostupne, u zamjenu sam se poslužila Google pretraživačem. Uz pomoć njega pronašla sam podatke o digitaliziranoj građi Gradske knjižnice Marko Marulić Split s obzirom da u vrijeme provedbe istraživanja mrežnoj stranici knjižnice nije bilo moguće pristupiti.

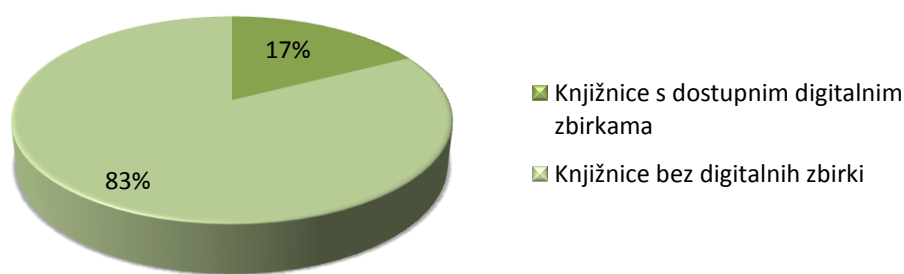
U sklopu istraživanja nastojala sam pregledati mrežne stranice svih narodnih knjižnica po hrvatskim županijama. U istraživanju je na kraju sudjelovalo ukupno 195 knjižnica, a kod

velikog broja je već na prvi pogled bilo jasno da mrežna stranica služi samo kao informacijska ploča s osnovnim podacima o knjižnici, radnom vremenu, članarini i slično, a neke manje mjesne knjižnice nisu imale mrežnu stranicu uopće.

U idućim poglavljima prikazani su rezultati istraživanja, odnosno pregled dostupnih digitalnih zbirki. Kao što sam već navela na početku rada, prvotna namjera bila mi je prikazati i usporedbu dostupnih digitalnih zbirki, no s obzirom na rezultate proizašle iz istraživanja to nažalost nije bilo moguće. No više o tome u poglavlju niže.

4.2. Rezultati istraživanja

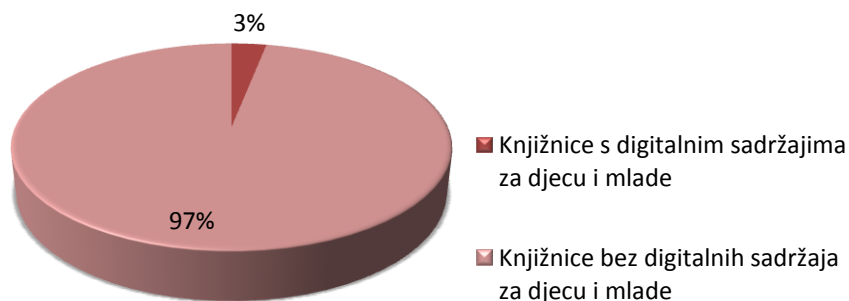
Kada sam krenula s ovim istraživanjem nisam očekivala previše pozitivne rezultate, no bez obzira što moja očekivanja nisu bila velika, moram priznati da su rezultati bili prilično poražavajući. Od 195 narodnih knjižnica, što gradskih što općinskih, njih 34 digitaliziralo je knjižničnu građu ili započelo s projektom digitalizacije. Pritom je važno napomenuti da se radi o knjižnicama koje su pristup digitalnoj građi ponudile na svojim mrežnim stranicama. Razumljivo je da se većinom radi o većim gradskim narodnim knjižnicama pojedinih županija u Hrvatskoj. Projekt digitalizacije započele su sve županije osim međimurske i ličko-senjske. Na području tih dviju županija zasad ne postoji digitalizirana građa u narodnim knjižnicama, iako na mrežnim stranicama **Knjižnice "Nikola Zrinski" Čakovec** u izborniku postoji stavka *E-knjige* no sadržaj stranice je prazan, tako da moguće da je projekt digitalizacije u pripremi.

Grafikon 1. Postotak knjižnica s dostupnom digitaliziranom građom

Iz grafikona 1 vidljivo je da je 17% knjižnica, odnosno njih 34, digitaliziralo građu ili započelo s projektom digitalizacije. Iz grafikona 2 vidljivo je da tek šest knjižnica, odnosno 3% od ukupnog broja narodnih knjižnica koje su sudjelovale u istraživanju, sadrži digitalne

sadržaje za djecu i mlade. S obzirom na općenito stanje digitalnih sadržaja i zbirke za djecu i mlade u svijetu, dobiveni rezultati bili su djelomično i očekivani, ali ipak poražavajući.

Grafikon 2. Postotak narodnih knjižnica s digitalnim sadržajima za djecu i mlade

Prije pregleda što se točno od digitalnih sadržaja nudi djeci i mladima, na kratko ću se osvrnuti na projekte digitalizacije koje su provele pojedine narodne knjižnice, točnije na one projekte koji su vidljivi na njihovim mrežnim stranicama. Pri odabiru građe za digitalizaciju, knjižnice su se prvenstveno posvetile građi koja ima veliko značenje za lokalnu zajednicu, a to je uglavnom građa koja se inače nalazi u njihovim zavičajnim zbirka. Kao primjere možemo spomenuti **Gradsku knjižnicu Vinkovci** koja je digitalizirala sadržaje iz svoje zavičajne zbirke *Cibaliana*, projekt *Virtualna Korčula Gradske knjižnice „Ivan Vidali“* koji je započeo 2017. godine, a tu je i digitalizirana zavičajna zbirka *Salonitana Gradske knjižnice Solin*, te digitalizirana zavičajna zbirka *Spalatina Gradske knjižnice Marka Marulića Split*. Kako ne bih unedogled nabrajala svaku knjižnicu i njene digitalizirane zbirke, predstavljam sažeti tablični prikaz knjižnica koje su provele ili započele projekt digitalizacije građe.

Tablica 1. Narodne knjižnice u Hrvatskoj koje su provele ili započele projekt digitalizacije građe

Narodne knjižnice u Hrvatskoj koje su provele ili započele projekt digitalizacije građe	
Županija	Narodna knjižnica
Bjelovarsko-bilogorska županija	Narodna knjižnica „Petar Preradović“ Bjelovar
Brodsko-posavska županija	Gradska knjižnica Slavonski Brod
Dubrovačko-neretvanska županija	Gradska knjižnica „Ivan Vidali“ Korčula
Istarska županija	Gradska knjižnica Poreč
	Gradska knjižnica i čitaonica Pula
Karlovačka županija	Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac
Koprivničko-križevačka županija	Gradska Knjižnica Đurđevac
	Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica
	Gradska knjižnica „Franjo Marković“ Križevci
Krapinsko-zagorska županija	Gradska knjižnica Krapina
Osječko-baranjska županija	Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek
Požeško-slavonska županija	Gradska knjižnica Pakrac
	Gradske knjižnice i čitaonice Požega
Primorsko-goranska županija	Gradska knjižnica Crikvenica
	Narodna knjižnica i čitaonica Delnice
	Gradska knjižnica i čitaonica "Viktor Car Emin" Opatija
	Gradska knjižnica Rijeka
Sisačko-moslavačka županija	Narodna knjižnica i čitaonica " Vlado Gotovac" Sisak
Splitsko-dalmatinska županija	Gradska knjižnica Kaštela
	Gradska knjižnica Solin
	Gradska knjižnica Marka Marulića Split
Šibensko-kninska županija	Gradska knjižnica "Juraj Šižgorić" Šibenik
Varaždinska županija	Gradska knjižnica Ivana Belostenca Lepoglava
	Gradska knjižnica i čitaonica "Mladen Kerstner" Ludbreg
	Gradska knjižnica i čitaonica Novi Marof
	Gradske knjižnice i čitaonice "Metel Ožegović" Varaždin
Virovitičko-podravsko županija	Gradska knjižnica i čitaonica Virovitica
Vukovarsko-srijemska županija	Općinska narodna knjižnica Drenovec
	Gradska knjižnica Vukovar
	Gradska knjižnica Vinkovci
Zadarska županija	Gradska knjižnica Zadar
Zagrebačka županija	Gradska knjižnica Samobor
	Gradska knjižnica Ante Kovačića Zaprešić
Grad Zagreb	Knjižnice grada Zagreba

Digitalizirana građa je raznovrsna – od rukopisa, knjiga, plakata, fotografija i zemljopisnih karata do razglednica, a po broju digitalizirane građe svakako prednjače stare lokalne novine i časopisi koji predstavljaju jedan od najvažnijih izvora za poznavanje i

proučavanje lokalne povijesti pojedinog kraja. Sve narodne knjižnice pristupile su digitalizaciji građe s jednakim ili sličnim ciljevima, a to je osiguravanje dostupnosti i zaštite građe, a posebno one građe koja je od velikog značaja za lokalnu zajednicu.

4.2.1. Pregled dostupnih digitalnih sadržaja za djecu i mlade

Knjižnice koje u sklopu svojih digitalni zbirki nude i određene sadržaje namijenjene djeci i mladima su:

1. **Gradska knjižnica Slavonski Brod** u Brodsko-posavskoj županiji,
2. **Knjižnica i čitaonica „Fran Galović” Koprivnica** u Koprivničko-križevačkoj županiji,
3. **Narodna knjižnica i čitaonica Delnice** u Primorsko-goranskoj županiji,
4. **Gradska knjižnica Ante Kovačića Zaprešić** u Zagrebačkoj županiji,
5. **Knjižnice grada Zagreba,**
6. **iBiblos** – digitalna knjižnica narodnih knjižnica Istarske županije.

Gradska knjižnica Slavonski Brod pokrenula je projekt digitalizacije knjiga i ostale knjižnične građe pohranjene u zavičajnoj zbirci knjižnice *Brodensia*. Projekt je započeo 2015. godine, a njime se željelo prikazati povijest i razvoj lokalne zajednice u vremenu većem od sto godina. Digitalnoj zavičajnoj zbirci može se pristupiti preko mrežne stranice knjižnice, a među 115 digitaliziranih knjiga nalazi se i šest djela Ivane Brlić Mažuranić namijenjenih dječjem uzrastu:

1. *Basne i bajke* (1943.),
2. *Priče iz davnine* (1916.),
3. *Croatian tales of long ago* (1924.) – *Priče iz davnine* na engleskom jeziku,
4. *Dječja čitanka o zdravlju* (1927.),
5. *Srce od licitara* (1939.).

Djela nisu dio posebne dječje zbirke već se nalaze na popisu svih digitaliziranih knjiga koje su poredane abecednim redoslijedom, a mogu se pretraživati po naslovu i autoru. Knjige

su vjerno i kvalitetno digitalizirane te se mogu besplatno preuzeti na računalo („Brodensia – zavičajna zbirka“, bez dat.).

Na mrežnim stranicama **Knjižnice i čitaonice „Fran Galović” Koprivnica** dostupna je zbirka digitalnih slikovnica *Mitska bića – digitalna priča*. Digitalne slikovnice nastale su u okviru pilot projekta *Princeza na kraju svijeta* čiji je cilj bio inovativno i kreativno poticanje čitanja kod djece u digitalnom okruženju. Projekt se provodio od svibnja do listopada 2018. godine pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture RH, Grada Koprivnice i Knjižnice i čitaonice „Fran Galović” Koprivnica. Nastalo je osam digitalnih slikovnica u kojima djeca prate avanture glavnih junaka i usput uče o mitološkim bićima Podravine. Slikovnice su vizualno privlačne i jednostavne za korištenje, a dodatna mogućnost je i slušanje slikovnica preko ugrađenog playera („Digitalne slikovnice“, bez dat.).

Sličnu zbirku posjeduje i **Narodna knjižnica i čitaonica Delnice**. Na mrežnim stranicama knjižnice dostupna je digitalna zbirka nagrađivanih učeničkih slikovnica nastalih u sklopu projekta *Moja prva knjiga*. Dostupno je ukupno sedam slikovnica koje se mogu pregledavati preko mrežne stranice knjižnice. Iako sam pregled nije stilski dotjeran poput onoga u Knjižnici i čitaonici „Fran Galović” Koprivnica, slikovnice su vizualno privlačne i jednostavne za korištenje („Digitalna zbirka učeničkih slikovnica“, bez dat.).

Gradska knjižnica Ante Kovačića Zaprešić je u sklopu projekta *Zaprešić digitalno* pokrenula i nakladnički niz *Dječji digitalni kutak*. Digitalna zbirka smještena je na portalu Digitalne zbirke Knjižnica grada Zagreba, a za sada sadrži jednu knjigu koja se može pregledavati putem portala („Digitalna zbirka Zaprešića“, bez dat.).

Što se tiče **Knjižnica grada Zagreba**, one su u sklopu projekta *Digitalizirana zagrebačka baština* digitalizirale i 13 knjiga za djecu i mladež. Radi se o zbirci elektroničkih izdanja knjiga za djecu i mlade iz zaštićenog fonda *Hrvatskog centra za dječju knjigu*, a zbirka daje uvid u razvoj dječje književnosti u Zagrebu i Hrvatskoj. Kao i kod drugih projekata digitalizacije, cilj je upoznati korisnike sa zagrebačkom kulturnom baštinom i povećati dostupnost građe („Knjige za djecu i mladež“, bez dat.).

Svakako je vrijedno spomenuti i jednu novost u KGZ-u. Naime od 31. svibnja 2019. godine Knjižnice grada Zagreba omogućile su svojim članovima posudbu elektroničke knjige. Nova usluga dostupna je putem aplikacije *Zaki Book* koja se može instalirati putem platforma Google Play i App Store, a čitanje je tako dostupno na Android, iOS i Windows 10 uređajima.

Aplikaciju sam skinula na svoji mobilni telefon te se ulogirala putem članskog broja i PIN-a, kojeg svaki član može dobiti u bilo kojoj knjižnici KGZ-a. Knjigu je vrlo jednostavno posuditi, a aplikacija ima osnovne funkcije. Kao jedan od nedostataka navela bih nepostojanje broja stranica zbog čega je teško definirati gdje se nalazimo u knjizi. Ono što me isprva začudilo je ograničenje broja posuđenih knjiga s obzirom da se radi o elektroničkim knjigama. Naime, korisnik ima pravo posuditi 2 naslova odjednom, odnosno najviše 5 naslova unutar jednog kalendarskog mjeseca, no putem službene Facebook stranice KGZ-a saznala sam da ograničenja postoje na osnovu dogovora s izdavačima to jest ugovora o licenciranju.

Usluga posudbe elektroničke knjige trenutno je dostupna za korištenje članovima starijima od 15 godina tako da među ponuđenim naslovima nema knjiga namijenjenih djeci. No, među više od 400 naslova elektroničkih knjiga na hrvatskom jeziku mogu se pronaći beletristika i znanost te sam sigurna da svaki srednjoškolac može pronaći nešto po svome ukusu.

Sličnu uslugu nude i narodne knjižnice u Istri. Riječ je o prvoj e-knjižnici u Istri *iBiblos* koja je pokrenuta 2018. godine. To je digitalna platforma za posudbu elektroničkih knjiga na hrvatskom jeziku, a omogućuje čitanje novih i popularnih naslova raznih žanrova beletristike i publicistike na elektroničkim uređajima. Elektroničke knjige mogu posuđivati svi članovi gradskih knjižnica u Istarskoj županiji, a posudba je moguća putem uređaja koji podupiru Adobe ID aktivaciju kao što su Apple iOS mobilni uređaji, Android uređaji, osobna računala te elektronički čitači. Elektronička knjiga može se posuditi na 21 dan nakon čega se datoteka zatvara i ne može joj se više pristupiti („O iBiblosu“, bez dat.).

Dostupna građa nije razvrstana prema korisnicima kojima je namijenjena već prema žanru, a s obzirom da su na platformi dostupni suvremeni romani te fantastika i znanstvena fantastika, žanrovi koji su mladima često vrlo interesantni, vjerujem da je, kao i u slučaju sa KGZ-om, moguće pronaći nešto za srednjoškolski uzrast.

4.3. Zaključak o dostupnosti digitalnih zbirki i sadržaja za djecu i mlade

Knjižnice se u informacijskom društvu moraju brinuti o zaštiti kulturne baštine, ali i o njenoj dostupnosti. Kako bi osigurale bolju dostupnost, uz korištenje novih tehnologija započele su s procesom digitalizacije knjižnične građe (Šapro-Ficović, 2011). Nakon provedenog istraživanja zaključujem kako su važnost digitalizacije prepoznale i narodne knjižnice u Hrvatskoj te su se i same odlučile započeti projekte digitalizacije vlastitih fondova. Od 21 županije u Republici Hrvatskoj, narodne knjižnice njih čak 19 započele su digitalizirati knjižničnu građu u svrhu osiguravanje njene dostupnosti i zaštite, i to posebno one građe koja je od velikog značaja za kulturnu baštinu. U digitalizaciji svakako prednjače Primorsko-goranska i Varaždinska županija gdje su čak četiri narodne knjižnice započele projekte digitalizacije, što je naravno velika i vrlo pozitivna stvar.

Što se tiče same teme ovoga rada – digitalnih sadržaja za djecu i mlade u knjižnicama – pokazalo se da djeca i mladi nemaju prevelikog izbora kada su u pitanju digitalne zbirke namijenjene njihovom uzrastu, odnosno moglo bi se reći da izbora skoro ni nema. Tek 3% narodnih knjižnica nudi neki oblik digitalnih sadržaja za djecu i mlade. Većinom se radi o slikovnicama ili povijesnoj građi koja jest namijenjena djeci, ali prvenstveno služi za promidžbu kulturne baštine, što je naravno pohvalno i itekako korisno, ali ipak djeci i mladima vjerojatno ne toliko zanimljivo. Djeca i mladi su, kada su u pitanju sadržaji za razonodu, zabavu i ispunjavanje slobodnog vremena potpuno zakinuti i to je ono što je poražavajuće iako nažalost sasvim realno i očekivano stanje, s obzirom na financijske mogućnosti narodnih, a posebno manjih mjesnih i općinskih knjižnica.

Zaključak

Narodna knjižnica oduvijek je bila kulturna, obrazovna i informacijska ustanova koja osigurava pristup znanju, informacijama i cjeloživotnom učenju. Jedna od najvažnijih djelatnosti narodne knjižnice jest razvijanje osobne kreativnosti i novih interesa kod korisnika, a tu se kao skupina korisnika sa specifičnim potrebama i interesima ističu djeca i mladi. Djeca i mladi posebno su zahvaćeni tehnološkim promjenama. Dok starijima tehnologija mijenja određene navike, djeca i mladi rođeni su i odrastaju u digitalnom okruženju. Posve je razumljivo onda da će radi zadovoljavanja svojih potreba i interesa većinom posegnuti za elektroničkim izvorima informacija. Nažalost, svaka informacija na internetu nije potpuna, točna i relevantna, te je zadaća upravo knjižnice omogućiti brz pristup kvalitetnim i sigurnim elektroničkim izvorima. Kako bi se približile korisnicima, zadržale postojeće i stekla nove, knjižnice neprestano prate tehnološke promjene i napredak. U skladu s time, sve veći broj narodnih knjižnica odlučuje se za digitalizaciju knjižnične građe, a cilj i svrha digitalizacije najčešće su poboljšanje dostupnosti građe, zaštita izvornika, stvaranje novih proizvoda i usluga te upotpunjavanje fonda knjižnice.

Važnost digitalizacije prepoznale su i narodne knjižnice u Hrvatskoj te su se sve veće gradske knjižnice diljem zemlje upustile u projekte digitalizacije kako bi zaštitile kulturnu baštinu i poboljšale dostupnost građe. Ono što je razočaravajuće, iako realno, digitalni sadržaji za djecu i mlade gotovo pa su nepostojeći. Ipak, projekti digitalizacije građe hrvatskih narodnih knjižnica pokazuju da su knjižnice i knjižničari svjesni vrijednosti i bogatstva knjižničnih fondova, raznih mogućnosti koje pružaju nove tehnologije i potreba korisnika, te su spremni upustiti se u projekte koji će poboljšati usluge knjižnice bez obzira na nedovoljna financijska i tehnološka sredstva. Narodne knjižnice trebale bi svakako posvetiti više pozornosti na pružanje digitalnih sadržaja i zbirke za djecu i mlade s obzirom da su novi mediji i tehnologija danas neizostavni faktor njihova života. Kvalitetni digitalni sadržaji i kvalitetne digitalne zbirke zasigurno bi imale pozitivnu, produktivnu i kreativnu ulogu u razvoju i društvenom životu djece i mladih.

Literatura

Arms, W. Y. (2000). *Digital libraries*. Cambridge, Mass i London: The MIT Press.

Besplatne elektroničke knjige. (bez dat.). Preuzeto s <https://elektronickeknjige.com/bek/> (17.07.2019.)

Biblioteke. (bez dat.). U *Besplatne elektroničke knjige*. Preuzeto s <https://elektronickeknjige.com/biblioteke/> (17.07.2019.)

Boettger, P. K. (2013). E-books: access to e-books, opportunities and limits - the challenge for libraries. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 56(1/2), 71-77.

Brodensia – zavičajna zbirka. (bez dat.). Preuzeto s <http://www.brodensia.hr/> (02.08.2019.)

Buckland, M. (2000). *Preoblikovanje knjižničnih službi i usluga: program*. Lokve i Rijeka: Naklada Benja i Gradska knjižnica.

Chowdhury, G.G. i Chowdhury, S. (2003). *Introduction to digital libraries*. London: Facet publishing.

Cimperšak, M. (2012). Digitalne knjižnice. U Stančić, H. i Zanier, K. (ur.), *Heritage live: upravljanje baštinom uz pomoć informacijskih alata* (str. 32-36). Koper: Univerzitetna založba Annales.

Čitanje. (bez dat.). U *Hrvatska enciklopedija*. Preuzeto s <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=13429> (27.06.2019.)

Delgado-Gomez, A. J. (2002). Young adults and virtual libraries: a case study. *New Library World*, 103(1178/1179), 277-283.

Digitalna zbirka učeničkih slikovnica. (bez dat.). U Narodna knjižnica i čitaonica Delnice. Preuzeto s <http://www.knjiznica-delnice.com/slikovnice.html> (03.08.2019.)

Digitalna zbirka Zaprešića. (bez dat.). U Gradska knjižnica Ante Kovačića Zaprešić Preuzeto s <http://www.kgz.hr/hr/knjiznice/gradska-knjiznica-ante-kovacica-zapresic/zapresic-digitalno/digitalna-zbirka-zapresica/38753> (03.08.2019.)

Digitalne slikovnice "Mitska bića – digitalna priča". (bez dat.). U Knjižnica i čitaonica "Fran Galović" Koprivnica. Preuzeto s <http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/defaultcont.asp?id=504&n=2> (03.08.2019.)

E-knjige i EPUB format. (bez dat.). U „Nikola Tesla“ Nacionalni portal za učenje na daljinu. Preuzeto s <https://tesla.carnet.hr/mod/book/view.php?id=5603&chapterid=1026> (28.06.2019.).

e-Lektire. (bez dat.). U CARNET. Preuzeto s <https://www.carnet.hr/usluga/e-lektire/> (14.07.2019.)

Gorman, M. (2006). *Postojana knjižnica: tehnologija, tradicija i potraga za ravnotežom.* Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.

Horvat, A. (2012). Digitalizacija i knjižnice. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 55(2), 17-27.

Horvat, A. i Živković, D. (2012). *Između javnosti i privatnosti: knjižnice u vremenu e-knjige.* Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

iBiblosu. (bez dat.). U iBiblos. Preuzeto s <https://www.ibiblos.com/o-ibiblosu> (03.08.2019.)

IFLA (2004). *Smjernice za knjižnične usluge za djecu.* Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.

IFLA (2009). *Smjernice za knjižnične usluge za mladež.* Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.

IFLA (2012). Manifest za digitalne knjižnice. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 55(2), 193-196.

Janeš, L. (2003). Digitalizacija građe u knjižnicama s osvrtom na digitalizaciju hemeroteke u Gradskoj knjižnici „Franjo Marković“ Križevci. *Cris*, 5(1), 100-104.

Knežević, I. (2008). Osječka bibliografija – od prikupljanja do digitalizacije. *Glasnik Društva knjižničara Slavonije i Baranje*, 11/12(1/2), 31-39.

Knjige za djecu i mladež. (bez dat.). U Digitalizirana zagrebačka baština. Preuzeto s <http://kgzdz.arhivpro.hr/index.php?sitetext=322> (03.08.2019.)

Konvencija o pravima djeteta. (bez dat.). Preuzeto s https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf (25.06.2019.)

Lasić-Lazić, J.; Laslo, M.; Boras, D. *Informacijsko čitanje.* Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2008.

Library Fast Facts. (bez dat.). U *International Children's Digital Library.* Preuzeto s <http://en.childrenslibrary.org/about/fastfacts.shtml> (25.07.2019.)

Međunarodna dječja digitalna knjižnica. (bez dat.). U Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Preuzeto s <http://db.nsk.hr/HeritageDetails.aspx?id=492> (25.07.2019.).

Ministarstvo kulture Republike Hrvatske (2006). *Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe.* Preuzeto s http://europski-fondovi.eu/sites/default/files/dokumenti/Nacionalni_program_digitalizacije_arhivske_knji%C5%BEi%C4%8Dne_muzejske_gra%C4%91e.pdf (29.07.2019.)

Ministarstvo kulture Republike Hrvatske (2007). *Smjernice za odabir građe za digitalizaciju.* Preuzeto s https://bib.irb.hr/datoteka/590089.smjernice_odabir.pdf (25.07.2019.).

Na portalu e-Lektire možete čitati ili slušati lektiru. (2018). U *Medijska pismenost.* Preuzeto s <https://www.medijskapismenost.hr/7528-2/> (14.07.2019.)

Narodne knjižnice. (bez dat.). U *Hrvatska enciklopedija.* Preuzeto s <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32130> (18.06.2019.)

National Center for Education Statistics (1995). *Services and resources for Children and Young Adults in Public Libraries: statistical Analysis Report.* Preuzeto s https://www.imls.gov/assets/1/News/ServicesResourcesChildrenYoungAdults_PL.pdf (29.07.2019.)

O nama. (bez dat.). U *Bulaja Naklada.* Preuzeto s <http://www.bulaja.hr/onama.htm> (09.07.2019.)

Pađen-Farkaš, D. i Petković, S. (2013). *Međunarodna dječja digitalna knjižnica.* *Glasnik Društva knjižničara Slavonije i Baranje*, 17(2), 9-18.

Panian, Ž. (2005). *Englesko-hrvatski informatički enciklopedijski rječnik*. Zagreb: Europapress holding.

Petr Balog, K. (2011). Izazovi organizacije, korištenja i vrednovanja elektroničkih knjiga u knjižničnim zbirnama. U Pecotić, E, Buczkowska, S. i Krolo Žužul, S. (ur.), *Knjiga i književnost na novim medijima* (str. 35-51). Split: Gradska knjižnica Marka Marulića.

Petr Balog, K. (2013). Nabava elektroničkih knjiga u knjižnicama: s posebnim naglaskom na upravljanjem vlasničkim pravima. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 56(1/2), 79-106.

Pintarć, K. (2011). Knjiga na državnim jaslama: zašto ne bi bila besplatna i svima dostupna. U Pecotić, E, Buczkowska, S. i Krolo Žužul, S. (ur.), *Knjiga i književnost na novim medijima* (str. 21-26). Split: Gradska knjižnica Marka Marulića.

Priče iz davnine. (2007). U Večernji list. Preuzeto s <https://www.vecernji.hr/kultura/price-iz-davnine-bulaja-naklada-830294> (14.07.2019.)

Republika Hrvatska (2006). *Komunikacijska strategija za informiranje hrvatske javnosti o Europskoj uniji i pripremama za članstvo*. Preuzeto s <https://www.pravo.unizg.hr/images/50007689/Komunikacijska%20strategija%20za%20informiranje%20javnosti%20o%20EU.pdf> (25.06.2019.)

Savage, S. (2006). The Generation Z Connection: Teaching Information Literacy to the Newest Net Generation. *RedOrbit*. Preuzeto s https://www.redorbit.com/news/technology/397034/the_generation_z_connection_teaching_information_literacy_to_the_newest/ (28.06.2019.)

Shenton, A. i Dixon P. (2003). Models of young people's information seeking. *Journal of librarianship and information science*, 35(1), 5-22.

Stančić, H. (2009). *Digitalizacija*. Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za informacijske znanosti i Zavod za informacijske studije.

Stipčević, A. (2006). *Povijest knjige*. Zagreb: Matica hrvatska.

Stričević, I. i Jelušić, S. (2010). Knjižnične usluge za mlade: modeli i koncepti. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 53(1), 1-34.

Stropnik, A. (2013). *Knjižnica za nove generacije: virtualni sadržaji i usluge za mlade*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.

Šapro-Ficović, M. (2011). Masovna digitalizacija knjiga: utjecaj na knjižnice. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 54(1/2), 216-250.

Šupraha-Perišić, M. i Črnjar, Lj. (2016). Pogled na korištenje stranica e-Lektire u školskim knjižnicama Primorsko-goranske županije. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 59(3/4), 341-357.

Tomašević, N. i Kovač, M. (2009). *Knjiga, tranzicija, iluzija*. Zagreb: Ljevak.

Velagić, Z i Jakopec, T. (2017). *Elektroničko nakladništvo?*. Zagreb: Naklada Ljevak.

Vrana, R. (2006). Digitalne knjižnice za djecu. U Šušnjić, B.; Franko, Đ. i de Canziani Jakšić, T. (ur.), *17. Proletna škola školskih knjižničara* (str. 159-163). Zagreb i Rijeka: Zavod za školstvo Republike Hrvatske i Prva sušačka gimnazija u Rijeci.

Vrana, R. (2012). Vidovi organizacije digitalizacije građe u knjižnicama visokoškolskih ustanova Sveučilišta u Zagrebu. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 55(2), 41-64.

Walter, V. A. i Meyers, E. (2003). *Teens and libraries: getting it right*. Chicago: American Library Association.

Živković, D. (2001). *Elektronička knjiga*. Zagreb: Multigraf.

Digitalni sadržaji za djecu i mlade u knjižnicama

Sažetak

Cilj ovog rada je dati pregled digitalnih sadržaja i zbirke za djecu i mlade u hrvatskim narodnim knjižnicama. Novi mediji i tehnologija danas su neizostavni faktor života djece i mladih te im je potrebno omogućiti brz pristup kvalitetnim i sigurnim elektroničkim izvorima. Narodne knjižnice u Hrvatskoj prepoznale su važnost digitalizacije te započele projekte digitalizacije građe. Rad je podijeljen u nekoliko poglavlja te je definirano tko su uopće djeca i mladi i koje su njihove posebnosti kao korisnika knjižnice te kakav su utjecaj nove tehnologije, elektronička knjiga i digitalizacija imale na knjižnice. U posljednjem poglavlju prikazani su rezultati istraživanja dostupnih digitalnih sadržaja za djecu i mlade u hrvatskim narodnim knjižnicama.

Ključne riječi: djeca i mladi, digitalizacija, digitalne zbirke, digitalne knjižnice, narodne knjižnice

Digital content for children and young adults in libraries

Summary

The main goal of this paper is to provide an overview of digital content and collections for children and young adults in Croatian public libraries. New media and technology are now the main factor in the lives of children and young adults, and they need to be given quick access to quality and secure electronic sources. Public libraries in Croatia have recognized the importance of digitization and started digitization projects. The paper is divided into several chapters, defining who the children and young adults are, and what are their specialties as a library user. It is also explained what impact did new technologies, e-books and digitization have had on libraries. The last chapter presents the results of a study of available digital content for children and young adults in Croatian public libraries.

Keywords: children and young adults, digitalization, digital collections, digital libraries, public libraries